

ภาคผนวก

ลักษณะคนเป็น(ผู้)ใหญ่

๑ ร่มไม้เย็น พักผ่อน หายร้อนอาตม์

ร่มเงาญาติ เย็นสบาย หายเจ็บเหงา

ร่มพ่อแม่ เย็นสุข ทุกข์บางเบา

เกิดขึ้นเกล้า เคล้าคลุก อยู่ทุกยาม

๒ ร่มอาจารย์ กันเขลา เกิดเขว้ากัลา

ร่มราชา กันศัตรู ให้รู้ขาม

ร่มพระพุทท์ กันร้อน ผ่อนลูกกลม

ให้โลกสาม เย็นชื่น กว่าอื่นใด

จาก โลกานุศาสน์

ของ สมเด็จพระมหาธีรวงศ์

ของฝาก-ของขวัญปีใหม่ (2524)

ของ

สมเด็จพระญาณสังวร วัดบวรนิเวศวิหาร

เทศนาพิเศษเรื่อง

ศาสนา และทศพิทธราชธรรม

ความเจริญผาสุกหรือความเสื่อมทรามเลวร้ายในประเทศเรา ปัจจุบันมีการวิจัยออกมาแล้วว่า “ข้าราชการ” เป็นองค์ที่สำคัญอย่างหนึ่ง

ข้าราชการดีมีศีลธรรมหรือมี “ทศพิทธราชธรรม” เป็นหลักในการปกครองแล้ว - ประชาชนจะอยู่เย็นเป็นสุข หากข้าราชการไร้ศีลธรรมปกครองประชาชนนอกกลุ่มนอกแนว “ทศพิทธราชธรรม” ประชาชนจะเดือดร้อนทุกหย่อมหญ้า ต้องเข้าป่าถืออาวุธรบราฆ่าฟันกัน จอกล้างจอบผลาญไม่สิ้นสุด

สมเด็จพระญาณสังวร แห่งวัดบวรนิเวศวิหาร ท่านกล่าวถึงหลักในการปกครองของข้าราชการ และทศพิทธราชธรรม อันหมายถึงกรรมสำหรับพระราชาหรือนักปกครองได้อย่างควรที่ข้าราชการและผู้ปกครองทุกระดับจะรับไว้เป็นสติปัญญาและสิริมงคลแห่งตน เนื่องในวันปีใหม่ ทั้งควรใช้เป็นหลักปฏิบัติสืบต่อไป เพื่อความผาสุกทุกฝ่าย

สมเด็จพระญาณสังวรกล่าวถึงความสำคัญของทศพิทธราชธรรมและศาสนาไว้อย่างชวนคิดว่าสิ่งไหนที่เรามีอยู่สมบูรณ์ เรามักจะไม่เห็นความสำคัญ ตัวอย่างเช่น ลมหายใจเข้าออก เราไม่รู้สึกลมหายใจเลยว่าเป็นอย่างไร เช่นเดียวกับศาสนานั่นเปรียบเหมือนเส้นชีวิตเส้นหนึ่งในการดำรงชีวิต แต่ไม่ค่อยได้สนใจกันตามควร

ศาสนา แปลเป็นข้อยุติกันว่า คือคำสั่งสอนทุกคนจะต้องมีการสั่งสอนใจของตนเอง อยู่เสมอหรือบางครั้ง

ศาสนา แปลว่า ปกครอง ทุกคนต้องมีการปกครองใจตนเอง ปกครองตนเองอยู่เสมอ

นอกจากนี้เรายังต้องมีผู้ปกครองภายนอกส่วนใหญ่ก็คือ ท่านผู้ใหญ่ที่ปกครองลงมาตามลำดับ เช่น ที่ทำงาน ครอบครัว โรงเรียน วัด ฯลฯ

ขณะเดียวกัน เราต้องมีการปกครองใจของตัวเองด้วย เราต้องรู้จักสั่งสอนใจตัวเอง
อบรมตัวเอง

ตัวเราเองมิใช่มีความรู้ความสามารถตามที่เรียนมาแล้วจะดีเสมอไป คนเรามีส่วนไม่
ดีอยู่ในตนหลายประการ ทางพระเรียกว่า “กิเลส” หมายถึงความรัก โลภ โกรธ หลง ความ
ดิ้นรนปรารถนาทั้งหลาย ความไม่รู้หลงถือเอาผิดมีสิ่งต่าง ๆ คอยยั่วเย้าให้เกิดกิเลส

เพราะฉะนั้นประการแรกจึงไม่ควรที่จะประมาทว่า ตัวเรามีความรู้ความสามารถ
อย่างเดียวกันเพียงพอ

เมื่อมีตำแหน่งหน้าที่ ต้องไม่ประมาท ต้องสำนึกว่ายังเป็นผู้อย่างใหญ่ เป็นคนโตมาก
เท่าใด สิ่งที่จะมาชักชวนให้เป็นไปในทางที่ผิดยังมีมากขึ้น

ตัวใหญ่ เงาก็ใหญ่

เงา.....คือสิ่งผิดที่จะมาชักชวนให้ทำผิด

ถ้าเราไม่มีศาสนาเป็นเครื่องอบรมสั่งสอนแนะนำปกครองตัวเอง ให้อำนาจไว้ในทาง
ที่ควรเว้นประพฤตินั้นทางที่ควรประพฤติ ความที่ใหญ่จะทำให้กล้าในทางที่ผิดมากยิ่งขึ้น

มากกว่าคนเล็ก เพราะเขายังมีผู้ใหญ่คอยสอดส่องดูแล ส่วนผู้ใหญ่ไม่มีใครดูแล
เพราะใหญ่เสียแล้ว

แต่ถ้าเรามีศาสนา จะไม่ประพฤตินั้นถึงแม้จะไปอยู่แห่งไหนก็จะประพฤติตนดีไม่
กล้าทำผิด ทั้งคนใหญ่คนเล็กจะไม่กล้าไปในสิ่งที่ผิดง่าย ๆ แม้จะอยู่ผู้เดียวโดยไม่มีผู้ใดดูแล้ว
กล้า

เพราะมีศาสนาเป็นหลักใหญ่คอยดูแลว่ากล่าวอบรมสั่งสอน เป็นหลักปกครองใจ
ทุกคนจึงต้องมีศาสนาประจำตัว แต่มิใช่เพียงแค่เรียนรู้นับถือหนังสือ หรือเพียงฟังเทศน์ฟัง
กรรมตามวัดวาอารามเท่านั้น เพราะนั่นเป็นเพียงเสมือนกับฟังสินค้าทางโฆษณาการที่จะมี
ศาสนาประจำตัวจริง ๆ ต้องรับเอาเข้ามาเป็นหลักยึดเหนี่ยวในทางประพฤติ ปฏิบัติ เป็นสิ่ง
เตือนสติปัญญาให้เจริญยิ่งขึ้น

สำหรับ “ทศพิธราชธรรม” นั้น เป็นหลักธรรมที่ใช้ในการปกครองตั้งแต่คนส่วน
ใหญ่ถึงคนส่วนน้อย

เป็นธรรมสำหรับพระราชา หรือนักปกครอง 10 ประการ ซึ่งนำมาแจ้งเป็นข้อ ๆ
โดยสังเขป

1. ทาน หมายถึงการให้ เป็นการช่วยผู้ที่ต้องการช่วย เพราะมีความขัดข้องแน่นแค้นนั้น ๆ เช่น ผู้ที่ขาดอาหารก็ให้อาหารช่วย ขาดเสื้อผ้าให้เสื้อผ้าช่วย ขาดที่อยู่อาศัยให้ที่อยู่อาศัยช่วย ขาดหยูกยารักษาโรคให้หยูกยารักษาช่วย รวมความว่าเกิดความแน่นแค้น ด้วยสิ่งใดสิ่งหนึ่งหรือที่ใดที่หนึ่งก็ให้สิ่งที่ต้องการนั้น ๆ ช่วย ดังนี้เรียกว่า ทาน

2. คีล คือความประพฤติ ต้องเว้นจากความชั่วร้ายทั้งหลาย ความประพฤติอันใดที่เป็นความชั่วร้ายก่อให้เกิดเวร ใ้หังดความประพฤติอย่างนั้น ไม่ทำสิ่งที่เป็นความชั่วร้ายนั้น ไม่พูดสิ่งที่เป็นความชั่วร้ายนั้น รวมความว่าเว้นการที่ควรเว้นต่าง ๆ ทั้งทางกายวาจา

3. ปริจาคะ การสละ อันหมายความว่า สละสิ่งที่มีประโยชน์น้อยแก่สิ่งที่มีประโยชน์มาก ยกตัวอย่างเช่นว่าสละทรัพย์เพื่อรักษาอวัยวะร่างกาย เช่นเจ็บป่วยที่อวัยวะร่างกายก็ยอมสละทรัพย์รักษา, สละอวัยวะร่างกายเพื่อรักษาชีวิต ในเมื่อต้องการที่จะรักษาชีวิตไว้ก็ยอม และ.....สละได้ทุก ๆ อย่างทั้งทรัพย์ อวัยวะร่างกายตลอดจนถึงชีวิต ในเมื่อประพฤติกรรมคือความถูกต้องหรือหน้าที่อันต้องปฏิบัติเช่นทหาร ยอมสละทุกอย่างเพื่อปฏิบัติหน้าที่รักษาประเทศชาติ ดังนี้เรียกว่าบริจาคหรือสละ

4. อาชวะ ความตรง คือความประพฤติซื่อตรง ไม่คิดทรยศต่อเพื่อน มิตรสหาย ต่อหน้าที่การงาน ตลอดจนถึงประชาชน

5. มัทวะ ความอ่อนโยน คือความมีอาการทางกายวาจาอ่อนโยน สุขภาพ ไม่แสดงความแข็งกระด้าง มีใช้หมายความว่าอ่อนแอ แต่ว่าอ่อนโยน สุขภาพไม่แสดงความแข็งกระด้าง แสดงการยกตนเหนือคนอื่น มีความอ่อนโยน สุขภาพทางกาย ถึงวาจา พูดจาอะไรก็อ่อนโยน สุขภาพ

6. ตปะ ความเพียร เป็นผู้กล้าหาญในการทำสิ่งที่ควรทำ ไม่กลัวเกรงในการทำดังกล่าว ไม่มีความเกียจคร้าน ปฏิบัติหน้าที่ของตนอย่างสม่ำเสมอไม่บกพร่อง มีความเป็นกล้า มีความเพียร ไม่อ่อนแอ ย่อท้อ เข้มแข็ง ถ้าทำดังนี้จะเป็นที่ย่าเกรงของบุคคลที่เกี่ยวข้องทั้งหลาย ไม่กล้าที่จะละเมิด

7. อโภระ ความไม่โกรธ หมายถึงว่า ความมีจิตที่ประกอบด้วยเมตตา มุ่งที่จะปรารณาดีเป็นที่ตั้ง ไม่เป็นคนใจน้อย หงุดหงิดง่าย แต่มีใจหนักแน่นไม่คิดจะเอาแต่โทษใคร รู้จักให้อภัยและมีเมตตา

8. อวิหิงสา ความไม่เบียดเบียน คือการไม่ทำอะไรที่เป็นการเบียดเบียนผู้อื่นให้เดือดร้อนทั้งทางตรงและทางอ้อม มีจิตประกอบด้วยกรุณาคิดช่วยเหลือและทำการช่วยเหลืออยู่เสมอ

9. ขันติ ความอดทน คือ รู้จักอดทนต่อความตรากตรำต่าง ๆ เช่น รู้จักอดทนต่อหนาว ร้อน หิว กระจาย ทนต่อสิ่งที่ไม่เป็นสุข ไม่สนุกต่าง ๆ อดทนต่อเวลาที่ต้องพบความทุกข์ ตลอดจนถึงเวลาเจ็บไข้ได้ป่วยก็ต้องมีน้ำอดน้ำทน รู้จักอดทนต่อความเจ็บใจต่อถ้อยคำที่เขามาว่ากล่าวในบางครั้งบางคราว อันจะทำให้เกิดความเจ็บใจ ช้ำใจ ก็ให้มีความอดทน

10. อวิโรหณะ ความไม่ผิด เมื่อรู้ว่าอะไรผิดก็ไม่ทำ เพราะทุกคนย่อมต้องมีความผิดบ้างไม่มากก็น้อย ด้วยสิ่งที่ไม่รู้ซึ่งมีอยู่มากหรืออาจจะพลั้งเผลอทำให้ผิดอยู่บ้าง แต่ว่าอะไรที่รู้ว่าผิดก็ไม่ควรทำ คือไม่ทำผิดทั้งที่รู้ ควรรอบคอบในสิ่งที่จะทำทั้งหลายระมัดระวังไม่ให้ผิดหรือจะผิดก็แต่น้อย อีกอย่างต้องรักษาความเที่ยงธรรม ความยุติธรรมในเมื่อเป็นผู้ใหญ่ ต้องไม่ลำเอียงเพราะความชัง ความหลง ความกลัวทั้งหลาย ดังนี้คือความไม่ผิด

ทศพิธราชธรรม หรือธรรม 10 ประการ สำหรับพระราชานักปกครองนี้ บัณฑิตทั้งหลายในอดีตมีพระพุทธเจ้าเป็นต้น ได้ยกขึ้นมาสั่งสอนพระราชานักปกครองเพื่อให้ใช้หลักธรรม 10 ประการปกครองประเทศเมื่อพิจารณาให้ถ่องแท้แล้ว ธรรม 10 ประการนี้เป็นหลักปกครองทั่วไป ผู้ที่มีหน้าที่ปกครองทั้งหลายพึงประพฤติปฏิบัติด้วย

แม้แต่ผู้อยู่ใต้ปกครอง หรือได้บังคับบัญชาตลอดจนถึงราษฎรทั่วไป ก็ต้องปฏิบัติตามธรรมทั้ง 10 ประการ ต่อผู้ปกครองและผู้บังคับบัญชาด้วยเช่นกัน

เช่นเมื่อผู้ปกครองมีทานให้ผู้อยู่ใต้ปกครองก็ต้องมีทานตอบสนอง

ยกตัวอย่างง่าย ๆ เช่น ฝ่ายปกครองหรือรัฐบาลใช้จ่ายทรัพย์ทำนุบำรุงประเทศ และอาณาประชาราษฎร์ทั่วไป ฝ่ายประชาราษฎร์ก็ต้องเสียภาษีอากรให้แก่รัฐบาลเพื่อนำเงินนั้นมาใช้จ่าย เรียกได้ว่ามีทานต่อกัน

นอกจากนี้ ต้องมีศีลต่อกัน มีบริจาตต่อกัน มีความซื่อตรง อ่อนโยน ความเพียร ความไม่โกรธเมตตาจิตต่อกัน มีความไม่เบียดเบียน ประกอบด้วยกรุณาต่อกัน มีความอดทนต่อกัน มีความประพฤติไม่ผิดต่อกัน

เมื่อเป็นอย่างนี้แล้ว จะเกิดความสุขสมบูรณ์เรียบร้อย

ธรรมทั้ง 10 ประการนี้ กล่าวได้ว่า เป็นหลักศาสนาซึ่งเป็นหลักใหญ่ที่ผู้ปฏิบัติหน้าที่ราชการทุกคนจะต้องพึงยึดถือปฏิบัติ อันเป็นความสุขความเจริญแก่ตนเอง แก่ประชาชนส่วนรวม

ขอให้ผู้ปกครองและผู้อยู่ใต้ปกครอง ทุกคนทุกฝ่ายทุกระดับ นำทศพิธราชธรรมนี้ไปพิจารณาและใช้เป็นหลักประพฤติปฏิบัติตามสมควร ขออำนาจคุณพระศรีรัตนไตรย์และอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลายจงคุ้มครองแก่ทุก ๆ ท่านที่อยู่ในทศพิธราชธรรมให้มีความสุข ความสวัสดิ์ตลอดปีใหม่นี้ทั่วกันเทอญ

ปาฐกถาธรรมของพระราชญาณันทมนู

(ปัญญานันทภิกขุ)

เนื่องในโอกาสวันข้าราชการพลเรือน

แสดง ณ สถานีโทรทัศน์ไทย ที.วี.สี่ ช่อง 9 อ.ส.ม.ท.

ในรายการธรรมปฏิบัติ

วันอาทิตย์ที่ 30 มีนาคม 2523

เวลา 09.00 - 10.00 น.

ญาติโยม – พุทธบริษัททั้งหลาย

ณ โอกาสนี้ ขอให้ทุกท่านอยู่ในอาการสงบ ตั้งอกตั้งใจฟังด้วยดี เพื่อให้ได้ประโยชน์อันเกิดขึ้นจากการฟังตามสมควรแก่เวลา การที่อาตมาแสดงปาฐกถาทางสถานีไทยโทรทัศน์สี่ช่อง 9 ของ อ.ส.ม.ท. ในวันนี้ก็เนื่องมาจากหน่วยงานที่ชื่อว่าสำนักงานคณะกรรมการข้าราชการพลเรือน หรือชื่อย่อว่า สำนักงาน ก.พ. ได้ไปติดต่อนิมนต์ให้มาพูดธรรมะทางสถานีโทรทัศน์ช่องนี้ เพื่อออกในรายการธรรมปฏิบัติ เพราะว่าในวันที่ 1 เมษายนนี้ เป็นวันข้าราชการพลเรือนอันราชการเมืองไทยเรานั้นมีข้าราชการแบ่งออกเป็น 2 ส่วน คือ ข้าราชการฝ่ายทหารมีหน้าที่สำหรับที่จะป้องกันประเทศชาติบ้านเมืองไม่ให้ข้าศึกภายนอกมารุกราน อีกส่วนหนึ่งเรียกว่า ข้าราชการพลเรือนมีหน้าที่ปฏิบัติงานเกี่ยวข้องกับประชาชนทั่ว ๆ ไป มีหลายกระทรวงด้วยกัน ฝ่ายทหารมีกระทรวงเดียวคือ กระทรวงกลาโหม แต่ฝ่ายพลเรือนนั้นมีมากกระทรวงด้วยกันชาติเราจะเจริญก้าวหน้าหรือว่าล้าหลังก็ขึ้นอยู่กับหน่วยงานคือข้าราชการพลเรือนนี้เอง

เพราะฉะนั้นข้าราชการพลเรือนจึงเป็นตัวจักรสำคัญในการที่จะทำให้ประเทศชาติของเราก้าวหน้าหรือว่าอาจจะทำให้ล้าหลังก็ได้ สุดแล้วแต่การปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่นั้น ๆ

วันนี้จึงใคร่จะทำความเข้าใจกับพี่น้องข้าราชการทั้งหลายที่เป็นฝ่ายพลเรือนสักเล็กน้อย เป็นเครื่องเตือนจิตสะกิดใจให้เกิดความสำนึกในหน้าที่ในภาระงานอันเรารับผิดชอบต่อส่วนรวมคือ ประเทศชาติของเรา และอยากจะกล่าวอะไรนิดหน่อยเบื้องต้นว่า ในวันเกิดของกระทรวง ทบวง กรมต่าง ๆ ที่เรากำลังอยู่ทั่ว ๆ ไปนั้นก็มีการบำเพ็ญบุญ การบำเพ็ญบุญก็คือ การนิมนต์พระมาทำพิธีเจริญพระพุทธมนต์เลี้ยงอาหารเพลเสร็จแล้วก็ถวายของพระกลับ

วัดไป การกระทำเพียงเท่านี้ไม่เกิดสิ่งที่เรียกว่าเป็นกุศล แต่ว่าเกิดสิ่งที่เป็นบุญเท่านั้น คือ ทุกคน
ได้สบายใจ สบายใจว่าได้นิมนต์พระมาเลี้ยงที่กรม กอง ที่กระทรวง แล้วก็เกิดความรู้สึกสุขใจ
นิดหน่อย ถ้าจะให้ดีขึ้นไปกว่านั้น ในสมัยรัฐบาลใหม่นี้ควรจะปฏิรูประบบเรื่องนี้อีกสักนิดหน่อยหนึ่ง
เรียกว่าเพิ่มเข้าไม่ใช่ตัดของเดิมทิ้งไป นิมนต์พระมาสวดก็สวดไป แต่ว่าควรมีการนิมนต์พระ
มาแสดงธรรมให้ข้าราชการในกรมกองหรือในกระทรวงนั้น ๆ มาฟังกันเสียบ้าง เพื่อจะได้สติ-
เตือนจิตสะกิดใจให้เกิดความนึกคิดในทางที่ถูกที่ชอบ จะได้ตั้งหน้าปฏิบัติงานให้เจริญก้าวหน้า
เป็นประโยชน์แก่ชาติบ้านเมืองต่อไปในวันเกิดของกระทรวงนั่นเอง อันนี้อยากจะฝากไว้แก่
คณะรัฐบาลชุดใหม่ให้ช่วยกันแก้ไขเรื่องนี้ด้วยการนิมนต์พระไปเทศน์ที่กระทรวง ทบวง กรม
ในวันเกิดเสียบ้าง เพราะเพียงแต่นิมนต์พระมาสวดมนต์เท่านั้นไม่ได้เรื่องอะไรเท่าใดหรอก
เพราะว่าเรื่องที่พระท่านสวดแม้จะเป็นข้อปฏิบัติ แต่คนฟังไม่รู้เรื่อง ไม่รู้ความหมาย ฟังกันไป
แบบขลัง ๆ อะไรไปอย่างนั้นเอง ไม่รู้ว่าท่านว่าอะไร มีความหมายในรูปใด ควรจะเอามาปฏิบัติ
อย่างไร ไม่เข้าใจจึงเรียกว่าได้เพียงชั้นบุญไม่ถึงชั้นกุศล กุศลนั้นคือปัญญา ความรู้ความเข้าใจ
ปัญญานั้นจะเกิดขึ้นแก่เราเมื่อเราฟังอะไรรู้เรื่อง อ่านอะไรรู้เรื่องจึงจะเกิดปัญญา เกิดกุศล อันนี้
อยากจะขอฝากไว้ประการหนึ่งในวันที่ระลึกของการแสดงธรรมนี้

ที่นี้เราทั้งหลายที่เป็นข้าราชการ ก็อยากจะทำความเข้าใจกันว่า ข้าราชการนั้นคือใคร
ข้าราชการก็คือบุคคลที่ทำงานให้ประชาชนชื่นใจ เพราะคำว่า “ข้าราชการ” นั้น เป็นผู้รับใช้
พระราชา คำว่าพระราชานั้นเกิดมาจากอะไร เกิดมาจากคำอุทานของประชาชนในสมัยศึกคำ-
บรพณ์ เมื่อได้รับความสบายใจจากการปฏิบัติงานของบุคคลที่เป็นหัวหน้า ก่อนนี้เขาไม่มีหัว-
หน้า แต่ว่าเขาได้เลือกคนหนึ่งให้เป็นหัวหน้า และคนที่เป็นหัวหน้านั้นแหละได้ทำงานอันเป็น
ประโยชน์เป็นความสุขแก่พวกเขา พวกเขามีความสบายใจ เขาจึงได้พูดออกมาว่าราชา ๆ

คำว่า “ราชา” นี้แปลว่าบุคคลผู้กระทำกิจให้ผู้อื่นสบายใจ ราชวงศ์เดียวทำงานไม่
ไหวเพราะงานมันมาก จึงต้องมีบุคคลรับใช้พระราชา เราเรียกว่า “ข้าราชการ” ข้าราชการก็คือ
ผู้ที่ทำงานต่างพระเนตรพระกรรณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ออกไปปฏิบัติหน้าที่ตาม
กฎหมายที่ได้มอบหมายให้ เพราะฉะนั้นข้าราชการนี้จึงเป็นบุคคลประเภทที่เรียกว่ามีเกียรติสูง
คือได้รับความนิยมนจากพระราชามอบอำนาจให้ในมือ เพื่อเอาไปใช้ในการปฏิบัติงานในหน้าที่
เราทุกคนที่เป็นข้าราชการจึงควรจะภูมิใจในตัวเองว่า เราเป็นบุคคลที่พระราชาไว้วางใจให้มา
ปฏิบัติงานในหน้าที่นั้น ๆ เมื่อเราสำนึกได้ว่าผู้ที่มาปฏิบัติงานนั้นต้องทำตามแบบพระมหากษัตริย์

องค์พระมหากษัตริย์นั้นทรงปฏิบัติพระองค์ให้เป็นที่ยินชอบแก่ประชาชนตลอดเวลา โดยเฉพาะอย่างยิ่งพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวของเราองค์ปัจจุบันนี้ พระองค์ได้ทรงเสียสละความสุขส่วนพระองค์เพื่อไปทำความสุขให้เกิดขึ้นแก่ประชาชนทุกหนทุกแห่ง เราจะได้เห็นว่าพระองค์เสด็จไปภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ไปภาคเหนือ ไปภาคใต้ หรือเสด็จออกจากกรุงเทพฯ ไปประทับอยู่ที่ไหน พระองค์ก็เสด็จไปเพื่อประโยชน์เพื่อความ สุขแก่มหาชน การเสด็จไปเพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่มหาชนนี้แหละ ขอให้เราทั้งหลายเข้าใจว่าเป็นอุดมการณ์ทางพระพุทธศาสนา อุดมการณ์ทางพระพุทธศาสนาของเรานั้น คือหลักที่ว่าทำอะไรก็เพื่อประโยชน์เพื่อความ สุขแก่มหาชน เราจะไปไหน เราก็ไปเพื่อประโยชน์เพื่อความ สุขแก่มหาชน เราจะคิดอะไรก็ต้องคิดให้เป็นประโยชน์เป็นความสุขแก่มหาชน จะพูดอะไรก็ต้องพูดในสิ่งที่เป็นประโยชน์เป็นความสุขแก่มหาชน จะทำอะไรก็ต้องทำเพื่อให้เกิดประโยชน์เกิดความสุขแก่มหาชน อันนี้เราควรจะต้องเป็นอุดมการณ์ประจำใจอยู่ตลอดเวลา ถ้ามีอุดมการณ์ข้อนี้ประจำจิตใจแล้วการปฏิบัติงานในหน้าที่ประจำวันก็จะเป็นไปด้วยความสงบเรียบร้อยไม่เสียหาย เพราะมีฐานมั่นอยู่ในใจว่าเราจะใช้ชีวิตของเราเพื่อให้เป็นประโยชน์เป็นความสุขแก่มหาชน อันนี้เป็นฐานเบื้องต้นที่เราผู้เป็นข้าราชการทั้งหลายควรจะทำไว้ในใจคือ อธิษฐานใจไว้ทุกวัน ๆ ตื่นเช้าออกจากบ้านไปทำงาน เราก็อธิษฐานใจต่อหน้าพระพุทธรูปที่ประดิษฐานไว้ในบ้าน หรือว่าต่อหน้าพระพุทธรูปที่ห้อยคอกันอยู่มาก ๆ นั้นแหละว่าวันนี้ข้าพเจ้าจะไปปฏิบัติงานเพื่อประโยชน์เพื่อความ สุขแก่มหาชน เมื่อไปถึงสำนักงานหนึ่งลงที่เก้าอี้โต๊ะประจำทำงานแล้วก็ต้องสำรวจใจอธิษฐานใจว่าวันนี้ข้าพเจ้าจะทำงานเพื่อประโยชน์เพื่อความ สุขแก่มหาชน แล้วก็ทำงานด้วยอารมณ์สดชื่นรื่นเริงเพื่อให้งานก้าวหน้าเป็นไปด้วยดี

ข้าราชการเรานั้นต้องปฏิบัติตามหลักของพระพุทธศาสนา คือตามเยี่ยงอย่างของพระพุทธรเจ้า พระพุทธรเจ้าของเรานั้นมีลักษณะพิเศษอยู่ 2 ประการ ซึ่งอยากจะนำมากล่าวให้ท่านทั้งหลายได้รับทราบไว้ คือพระองค์มีลักษณะพิเศษประการหนึ่งที่เรียกว่า ปุพพสี แล้วอีกอันหนึ่งเรียกว่า อุตตมานมุขี อันนี้เป็นคำบาลี เดี่ยวจะพูดภาษาไทยให้ฟัง ปุพพสี หมายความว่า ทักคนก่อน อุตตมานมุขี หมายความว่า มีหน้าตาเบิกบานแจ่มใส 2 ข้อนี้เป็นเรื่องสำคัญมากสำหรับเราที่ทำงานติดต่อกับประชาชน เพราะว่าคนที่ติดต่อกับประชาชนนั้นตามปกติต้องทักเขาก่อน เช่นว่ามีใครขึ้นมาบนสำนักงาน สำนักงานราชการนี้เราควรจะต้องว่าเป็นบ้านของเรา เป็นสถานที่อุปถัมภ์ค้ำจุนชีวิตของเรา ทำให้เราได้มีเงินใช้ ได้มีเกียรติ มีชื่อเสียง มีคนนับหน้าถือตา เรา

ควรจะนึกไว้เสมอว่า สถานที่นี้เป็นที่ให้ความสุขความสบายแก่เรา เราเป็นเจ้าของสถานที่เหมือนกับว่าเป็นเจ้าของบ้าน ถ้าใครขึ้นมาบนบ้านของเรา เราจะต้องให้การต้อนรับด้วยการทักเขาก่อน อย่าปล่อยให้คนที่ขึ้นมาบนสำนักงานเที่ยวเดินอยู่จนไม่รู้ว่าเป็นอะไร ไม่รู้ว่าจะพูดกับใคร เจอใครก็ต้องทักเขาก่อน เอ้า คุณลงมาทำอะไร คุณขึ้นมาทำอะไร น้องชายมาทำอะไร ทักกันฉันพี่น้อง ดูรูปร่างหน้าตาอายุอานามว่าควรจะเรียกเขาอย่างไร แล้วเมื่อเขาบอกว่าจะมา ธุระนั้นธุระนี้ เราก็บอกเขาว่า อ้อ ไปที่ตรงนั้น ไปที่ห้องนั้น หากคนชื่อนั้น แล้วเขาก็ไป คนที่มาพบคนประเภทนี้เขาสบายใจเหมือนกับคนที่เข้ามาในบ้านของเรา ถ้าเราต้อนรับเขาด้วยการ ทักทายปราศรัย ผู้คนที่มาก็สบายใจ ถ้าเดินไปไม่มีใครทักสักคนหนึ่ง ก็เหมือนกับว่าไปเดินอยู่ในประเทศต่างต่างแดนพูดภาษาถิ่นไม่รู้เรื่อง อย่างนี้ก็ไม่สบายใจ อันนี้เรื่องหนึ่ง

อีกเรื่องหนึ่งนั้นเราเป็นข้าราชการก็ต้องมีหน้าตาเบิกบานแจ่มใส อย่าเป็นคนหน้า บึ้งหน้าดึงหรือว่าหน้าแบบบอกบุญไม่รับแต่จะต้องยิ้มอยู่ตลอดเวลา ไม่ใช่ยิ้มแบบสนุกสนาน แต่ว่าหน้าเบิกบานคล้ายกับพระพุทธรูปสมัยสุโขทัย เราเห็นไหมพระพุทธรูปสมัยสุโขทัย มี พระพักตร์เบิกบานแจ่มใส ใครมีความทุกข์มีความเดือดร้อนใจไปกราบแล้วก็เกิดความสบายใจ เราก็ควรจะทำหน้าให้เป็นอย่างนั้น แต่หน้ามันเป็นอย่างนั้นไม่ได้หรอกถ้าใจเราไม่สบาย ที่นี้ทำ อย่างไรจิตใจจึงสบาย เราก็ต้องทำในใจไว้ว่า เรามาที่นี่เพื่ออะไร เรามาทำงานเพื่ออะไรเราก็มา เราก็บอกตัวเราว่า ฉันมาทำงานเพื่องานไม่ใช่ทำงานเพื่อตัวเอง ไม่ใช่ทำงานเพื่อจะหาผลกำไร เป็นวัตถุ แต่มาทำงานเพื่อหาผลกำไรทางจิตใจ ทำงานเพื่อยกระดับจิตใจของตัวให้สูงขึ้น ให้ สงบให้ประณีต ให้ดีให้งามขึ้น ถ้าเราทำใจอย่างนี้ใจจะสบาย แล้วก็ควรนึกว่าเพื่อนมนุษย์ทั้ง หลายที่มาติดต่อกับพวกเรานั้น เป็นเพื่อนร่วมชาติกัน ร่วมสุขร่วมทุกข์กันเกิดแก่เจ็บตายด้วยกัน ไม่ใช่ใครที่โหดมา ควรจะยิ้มแย้มแจ่มใส พูดจากับเขาดี ๆ อย่าใช้ถ้อยคำที่เรียกว่าวางตัวเป็นเจ้าของ เป็นนาย หรือว่าอยู่เหนือเขา แต่พูดอย่างฉันพี่ฉันน้อง มีอะไรควรจะแนะนำก็แนะนำไป มี อะไรควรจะทำให้รีบทำให้เขาเสีย อย่าถ่วงเวลา อย่าทำให้ชักช้า อย่าให้ต้องหยอดน้ำมันยี่ห้อ ในหลวง ประชาชนจะเดือดร้อน จะวุ่นวาย จะเกิดปัญหาขึ้นด้วยประการต่าง ๆ เวลาที่การปฏิบัติงาน มีอยู่ไม่ใช่บ่อยที่ไม่ค่อยให้ความสะดวกแก่ประชาชน มักจะถ่วงเรื่อง ถ่วงอะไรไว้ทำให้เขา เสียเวลา จนเขาเบื่อไม่อยากจะมาตามสถานที่ราชการ เพราะมาแล้วไม่สำเร็จตามที่ตนต้องการ ต้องชักช้าต้องเสียเวลาท่ามาหากิน เลยทำให้เบื่อราชการ ข้าราชการที่ทำให้ประชาชนเบื่อนั้นแหละ คือทำตนเป็นแนวร่วมของคนประเภทหนึ่งซึ่งไม่หวังดีต่อประเทศไทย เป็นแนวร่วม โดยไม่รู้ตัว เพราะว่าทำให้คนเบื่อสำนักงานราชการ เบื่อข้าราชการ อันนี้เมื่อเขาเบื่อทางนี้เขา

ก็ไปทางโน้น ทีนี้ก็จะเกิดเป็นปัญหาเราเลยเป็นแนวร่วมโดยไม่รู้ตัวไป เพราะฉะนั้นจึงควรจะ
ถือหลักว่า ให้ความสะดวกแก่ผู้ที่มาติดต่อปฏิบัติงานกับเรา ไม่ว่าเขาผู้นั้นจะเป็นใคร อย่าเลือก
ที่รักมักที่ชัง ข้าราชการนั้นต้องวางใจเป็นกลาง ไม่มีอคติ คือความลำเอียง 4 ประการ เขาเรียกว่า
ลำเอียงเพราะความรัก ลำเอียงเพราะความชัง ลำเอียงเพราะความกลัว ลำเอียงเพราะความ
หลง ลำเอียง 4 ประการ นี้ใช้ไม่ได้ ถ้าคนนั้นรักกันทำให้ก่อน คนนั้นไม่ชอบกันทำให้ทีหลัง
คนนั้นเป็นลูกผู้หลักผู้ใหญ่ กลัวมันจะเกิดทุกข์เกิดโทษรีบทำให้ หรือทำให้ด้วยความไม่รู้ไม่เข้าใจ
อันนี้มันเสียทั้งนั้นเราเรียกว่าอคติ อคตินี้ไม่ดี ถ้ามาตั้งอยู่ในใจของบุคคลใดแล้วจะทำให้บุคคล
นั้นมีใจอับเฉาเหมือนกับพระจันทร์ข้างแรม พระจันทร์ข้างแรมนี้มันน้อยลงไป ๆ จนกระทั่ง
หมดดวง แต่ถ้าไม่มีอคติประจำใจแล้ว สุขใสรุ่งเรืองเหมือนค่อยเพิ่มขึ้น ๆ จนกระทั่งเต็มดวง
เราเป็นข้าราชการนี้ต้องวางใจเป็นกลางให้ถือว่าคนที่มาติดต่อทุกคนนั้นเป็นผู้มาช่วยเรา ช่วย
อย่างไรคือ ที่เราได้ทำงานอยู่นี้ก็เพราะว่ามีประชาชนมาติดต่อ การที่ประชาชนมาติดต่อกับเรา
นั้นแหละทำให้หน้าที่ของเรามีอยู่ ทำให้เราก้าวหน้าในชีวิตในการทำงาน เพราะฉะนั้นผู้มาติดต่อ
ทุกคนจึงถือว่าเป็นผู้อุปถัมภ์ชีวิตของเรา ทำให้เราอยู่ได้ หรืออีกประการหนึ่งถ้าคิดว่าเงินเดือน
ที่เราได้รับนั้น เป็นภาษีอากรที่ได้มาจากประชาชน ประชาชนเป็นเจ้าของเงินเหล่านั้นเราเป็นผู้
ผู้รับใช้ประชาชนจะเรียกว่าเป็นลูกจ้างมันดีไปเสียหน่อย เรียกว่าเป็นผู้รับใช้เป็นผู้บริการประชาชน
เป็นผู้รับใช้ที่มีเกียรติ เกียรตินี้เกิดจากอะไร เกิดจากการเป็นผู้แทนพระเจ้าอยู่หัวออกไปปฏิบัติ
งานในหน้าที่นั้น ๆ เพราะฉะนั้นคนทุกคนที่มาจึงถือว่าเป็นผู้มาช่วยเรา ให้มีฐานะให้มีเกียรติ
ในสังคม จึงควรจะให้ความสะดวกแก่เขาทุกประการ อันนี้เป็นเรื่องที่ควรจะได้แก้ไขแล้วควร
จะได้ประพฤติปฏิบัติกันให้ทั่วไป เพราะชาติอยู่รอด เพื่อประเทศของเราอยู่รอดประเทศชาติ
ของเราจะอยู่ไม่รอด ถ้าหากว่าเราทั้งหลายไม่ปฏิบัติงานด้วยความเป็นธรรม ไม่เอาใจใส่ในหน้าที่
ก็จะเกิดความเสียหาย จึงใคร่จะขอฝากให้ท่านทั้งหลายได้คิดในเรื่องนี้ว่าเวลานี้ประเทศชาติของ
เราอยู่ในภาวะคับขัน มีศัตรูมาอยู่ใกล้รั้วบ้าน ไม่รู้ว่ามันจะกระโดดข้ามรั้วเข้ามาวันไหนแล้วเรา
จะมีภัยอันตราย ถ้าเราไม่ยอมจะให้ภัยอันตราย ก็มีอย่างเดียวกันนั้น คือเราทั้งหลายต้องช่วย
กันประพฤติธรรม ถ้าช่วยกันประพฤติธรรมแล้ว ชาติประเทศจะอยู่รอด แต่ถ้าเราไม่ประพฤติ
ธรรมแล้วจะอยู่ไม่รอด เรามีคำพูดอยู่คำหนึ่งที่เรานึกกันบ่อย ๆ ว่าประเทศชาติของเราที่อยู่มา
ได้นี้เพราะพระสยามเทวาธิราชช่วยไว้ พูดว่าพระสยามเทวาธิราชนั้น เขาพูดเป็นภาษาชาวบ้าน
ให้คนฟังง่าย ๆ ได้เกิดความเข้าใจ เนื้อแท้ที่พระสยามเทวาธิราชนั้นไม่ใช่อะไร ก็คือหลักธรรม
คำสอนในทางพระศาสนาที่เราเอามาเป็นหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวันนั้นแหละ จะช่วยเราจะ

คุ้มครองเราให้เรายู่รอดปลอดภัย ให้เราเจริญก้าวหน้า เพราะฉะนั้นเราต้องหันหน้าเข้าหากรรมะเอาหลักกรรมของพระพุทธเจ้ามาใช้เป็นหลักในการปฏิบัติกิจในชีวิตประจำวันของเรา ท่านทั้งหลายอาจจะสงสัยว่าเราจะเอากรรมะอะไรมาเป็นหลักปฏิบัติในชีวิตประจำวันของเรากกรรมะมีมากมายหลายอย่างหลายประการ แต่ว่าจะเอามามอบให้ท่านเป็นของขวัญไว้สักบางสิ่งบางประการเพื่อให้นำไปใช้ใน ชีวิตประจำวันของท่าน

เริ่มแรกที่เดิวนั้น ในการที่เราเข้ามาเป็นข้าราชการปฏิบัติงานเพื่อประโยชน์เพื่อความสุขแก่มหาชน เราจะต้องมอบชีวิตจิตใจให้กับงาน เรื่องนี้สำคัญมาก คนเราถ้าไม่มอบชีวิตจิตใจให้กับสิ่งที่เราจะทำแล้ว การกระทำสิ่งนั้นมันก็ไม่ค่อยจะก้าวหน้า เพราะไม่มอบชีวิตจิตใจให้ไม่เสียสละเวลา ความรู้ความสามารถให้แก่สิ่งที่เราจะพึงปฏิบัติ ทำไปสักแต่ทำพอมานผ่านไป ทำให้งานเกิดชักช้าเสียเวลา ไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควรงานในเมืองไทยเรานี้ขออภัยเถอะที่จะกล่าวว่ามีไม่ค่อยจะก้าวหน้าไม่สมกับเราเป็นพุทธบริษัท พุทธบริษัทนั้นควรมีลักษณะต้นตอ ว่องไวก้าวหน้า แต่ว่าเราไม่ค่อยจะต้นตอตัวกัน เราเป็นคนเฉื่อยชาชักช้า เราไม่ว่องไวในการปฏิบัติงานแล้วก็ไม่ทำงานให้ก้าวหน้า ทำตามคำที่เขาสั่งให้ทำแล้วก็ทำช้า ๆ ไม่รีบไม่ร้อน ทำอะไรก็ทำเหมือนกับเล่น ๆ อย่างนั้นแหละ ไม่เอาจริงจัง อย่างนี้งานมันจะก้าวหน้าไปได้อย่างไรงานนิด ๆ หน่อย ๆ ควรจะทำให้เสร็จภายในเพียง 10 นาที แต่ช้าไปถึง 7 วันก็มี ยกตัวอย่างให้เห็นง่าย ๆ เคยไปติดต่อกับราชการแห่งหนึ่ง ไม่ต้องออกชื่อเขาละเดี๋ยวกระทบกระเทือนเกินไป ไปขอหนังสือ บอกว่าอีก 7 วัน หลวงพ่อมาเอาอีกแล้วกัน พอครบ 7 วัน ก็ไป ไปถึงยังไม่ได้ทำอะไรเลย บอกให้หลวงพ่อนั่งรอไปก่อน ก็นั่งรอ เขาก็ไปพิมพ์ติด ข้อความไม่มากมายอะไร 3 บรรทัดครึ่งเท่านั้นเอง พอรับหนังสือมาแล้ว บอกว่าปิดโธ่คุณข้อความเพียง 3 บรรทัดครึ่งเท่านั้นต้องรอดัง 7 วันเขียวหรือ ทำไมมันช้าอย่างนี้ บ่นอุบอุบอู้มันต้องให้อริบตีเซ็นแล้ววันนั้นอริบตีก็ติดอยู่ ทำไมไม่พิมพ์ให้หลวงพ่จะได้เอาไปให้ท่านเซ็นเสียให้เรียบร้อย ยินนิ่งไม่ว่าอะไร นี่แหละเขาเรียกว่างานมันช้า ไม่รีบจัดรีบทำเสียให้เรียบร้อย เพราะไม่สละชีวิตเพื่องานไม่รักงาน ไม่มีความขยันในงาน ไม่เอาใจใส่ในหน้าที่แล้วก็ไม่มีการใช้สติปัญญาเพื่อให้งานนั้นสำเร็จรวดเร็ว ไม่ชักช้า งานมันก็ช้าเรื่อย ๆ ไป เรื่องนี้เราจะต้องเปลี่ยนนิสัยแล้ว เปลี่ยนนิสัยเฉื่อยชาให้เป็นนิสัยว่องไว นิสัยหลับนอนเปลี่ยนเป็นนิสัยตื่นตัว นิสัยที่เป็นคนล่าหลังให้เป็นคนก้าวหน้า งานมันจึงจะทันคนอื่นเขา เมืองไทยกับประเทศญี่ปุ่นนี่ต้นพร้อมกัน เริ่มพัฒนาประเทศชาติวันเดียวกัน ในสมัยนั้นประเทศไทยเราสมัยรัชกาลที่ 5 ทรงครองราชย์เมื่อพระชนมายุ 16 พระชันษา ญี่ปุ่นเขามีพระเจ้าจักรพรรดิชื่อเมจิ ครองราชย์ในสมัยเป็นหนุ่มเหมือนกัน

อายุน้อยเหมือนกันแล้วก็เริ่มติดต่อกับต่างประเทศ เริ่มเอาตัวอย่างของตะวันตกมาใช้ในประเทศ แต่ว่าญี่ปุ่นนั้นเขาทำงานก้าวหน้าจนเราตะโกนก็ไม่ได้ยินแล้ว แต่เมืองไทยนั้นวิ่งไม่ไปเลย เดินช้า ๆ เดินเล่นกันอยู่ตลอดเวลาจึงไม่ทันเขา นี่มันเพราะอะไร ก็ได้พบเคล็ดลับว่า คนญี่ปุ่นนี้เขาวิ่งไว เขาไม่เดินช้า ๆ เขาลงจากรถเขารวดไปทำงาน พอถึงงานเขาก็ทำอย่างจริงจัง เอาจริงเอาจัง จิตอยู่กับงานตลอดเวลาไม่คิดเรื่องอื่น ไม่ทำเรื่องอื่น เขาทำแต่งานของเขา เพื่อให้สำเร็จไปแต่ละชิ้นแต่ละอัน พี่ไทยเราหาได้เป็นเช่นนั้นไม่ ท่านทั้งหลายลองพิจารณาตัวเองเถอะว่าท่านทำงานแบบอะไรรับหนังสือมาแล้วก็วางไว้ก่อน ไม่รีบอ่าน ไม่รีบเขียน ไม่รีบจัดให้เสร็จให้เรียบร้อย กองไว้จนงานมากมาย แล้วไปบ่นให้ใครฟัง แหมงานมากเหลือเกิน คนที่บ่นบอกว่างานมากนั้นแหละคือคนที่ไม่ทำงาน ถ้าคนทำงานแล้วงานมันน้อย เพราะงานใดเกิดขึ้นก็ทำเสร็จไป ๆ แล้วงานจะมากได้อย่างไร มันจะกองอยู่บนโต๊ะได้อย่างไร อันนี้เรามากองไว้งานมันก็มาก เวลาเอาไปทำอะไรเสีย ไปนั่งเพื่อฝันเสียบ้าง อ่านหนังสือพิมพ์เสียบ้าง เตรียมตัวจะเลิกเสียบ้าง ในบางกรม บางกองเขาเลิก 16.30 นาฬิกา เตรียมตัวเลิกตั้งแต่ 14.00 นาฬิกาถ้าไปติดต่อดอนนั้นเขาบอกไม่ได้แล้วจะเลิกแล้ว บอกอะไรบ้ายสองโมงจะเลิกอะไร บอกเตรียมตัวเลิก ว่าอย่างนั้นแล้วจะไปรอดกันได้อย่างไร มันมีมาเรื่องอย่างนี้ ไม่ใช่ไม่มี ลองไปดูบ้างเถอะ ผู้หลักผู้ใหญ่เดินแอบไปดูตามกรมกองต่าง ๆ อย่าเดินไปให้เขารู้ ย่องไปแล้วไปดูก็จะพบความจริง เรื่องอย่างนี้ยิ่งบ้านนอกบ้านนาแล้วยิ่งไปกันใหญ่ บางแห่งโรงเรียนเปิดแล้ว 9 โมงครึ่งเด็กนั่งอยู่ในชั้นเรียน ไม่มีครูสักคนเดี๋ยวนี้ไปพบด้วยตนเอง ไปเทศน์ที่บ้านนอก เลยเดินไกลไปดูโรงเรียนเขาเสียหน่อย เจอแต่เด็กเท่านั้นนั่งกันอยู่ทุกชั้นไม่มีครูสักคนหนึ่งเลย ถามว่าครูไปไหนไอ้หนู ครูยังไม่ว่า ว่าอย่างนั้นจะ 9 โมงแล้วครูยังไม่มาเลย เลยก็ต้องออกมาที่วิทยุโทรทัศน์ วันนั้นผู้ว่าราชการจังหวัดนั้นได้ยินร้อนนอกร้อนใจเรียกประชุม โรงเรียนไหนที่เป็นอย่างนั้น นี่แสดงว่าผู้ใหญ่ไม่ได้แอบไปดู ถ้าไปตรวจก็ไปเป็นทางงานทางการอื้อฉาวไปเลยทีเดียว ดีห้องร้องปาว ต้องแอบไปตรวจบ้าง เราเป็นผู้ใหญ่ไปตรวจงานตรวจการ แอบไปอย่าไปบอกใคร จะได้ว่ามีสภาพเป็นอย่างไร นี่ตัวอย่างที่เห็นง่าย ๆ ว่าเราเป็นข้าราชการยังเฉื่อยชา ยังชักช้า ที่นี้การเฉื่อยชาชักช้ามันเกิดมาจากอะไร เกิดมาจากว่าเราไม่มอบชีวิตให้กับงาน ไม่รักงานอย่างจริงจัง งานจึงไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร

ต่อแต่นี้ไปตั้งแต่วันที่ 1 เมษายน 2523 นี้ เรามารักงานกันจริงๆ เถอะ มอบชีวิตให้กับงานจริงๆ ให้เป็นทาสของงาน แล้วตั้งใจทำงานด้วยความซื่อสัตย์สุจริต ตรงไปตรงมา

ทำให้สำเร็จเรียบร้อยเกินเวลานิดหน่อยไม่เป็นไร อย่างนี้กว่าเกินเวลาไปต้องมีโอเวอร์ไทม์ แล้วก็ต้องเรียกเงินเพิ่ม ไม่ต้อง เราเสียสละเพื่อหน้าที่การงาน ทำงานให้ก้าวหน้าแล้วก็ต้องรู้นโยบายของราชการว่าเขามุ่งอะไร ทำงานเพื่ออะไร ต้องให้รู้จุดหมาย ทำเพื่อให้ไปสู่จุดนั้น เราต้องรู้จักใช้ปัญญาใช้สมรรถภาพของตัวเองเพื่อปฏิบัติงานให้มันก้าวหน้าไม่ใช่คอยฟังคำสั่งให้คนอื่นสั่งให้ทำแล้วก็ทำตามนั้นแหละ ไม่ได้ใช้สติปัญญาของตัวเอง คนประเภทหนึ่งเขาเรียกว่าคนประเภทหัวสิว สิว นั่นคือวัตถุที่เขาใช้เจาะไม้ สมัยก่อนเขาไม่มีเครื่องมือมีแต่สิ้วอันหนึ่ง ค้อนอันหนึ่ง เจาะไม้เข้าไม้ เขาใช้สิ้วเจาะลงไป สิวนี้ถ้าเอาไปวางไว้เฉย ๆ มันไม่กินเนื้อไม้ ต้องเอาค้อนทุบหัวมันลงไปแล้วมันก็จะลงไปเนื้อไม้ได้ คนเราบางคนมันเป็นคนประเภทสิ้ว ถ้าไม่บอกแล้วทำอะไรไม่ได้สั่งให้ทำอะไรไม่มีหัวคิด ไม่มีสติปัญญา ไม่รู้จักใช้สมอง ไม่มีความคิดริเริ่มในการที่จะทำงานให้มันก้าวหน้า คอยแต่รับคำสั่งอย่างเดียว กลัวจะเกิดความเสียหาย เลยเขาเรียกว่าไม่มีความรับผิดชอบ คนรับผิดชอบนั้นต้องรู้จักใช้สติปัญญาใช้ความสามารถเท่าที่ตนมีเพื่อทำสิ่งนั้น เมื่อผิดไปก็ยอมรับว่าผิด บกพร่องไปต้องแก้ไขกันต่อไป ต้องเป็นคนกล้าในการปฏิบัติงานในหน้าที่ ไม่ใช่คนขี้ขลาด เรามีอำนาจตามตัวบทกฎหมายที่จะให้ทำอะไรได้ แต่ไม่ค่อยจะใช้อำนาจนั้น ๆ หรือว่าสิทธินั้น ๆ ที่กฎหมายอนุญาตให้ รอฟังแต่คำสั่งผู้ใหญ่อย่างเดียว แม้แต่เรื่องเล็ก ๆ น้อย ๆ ก็ไม่กล้าทำอะไร กลัวจะเกิดความผิดพลาดเสียหาย อันนี้แหละคือปมด้อยของสิ่งที่เรียกว่าราชการของเราทำให้ไม่ก้าวหน้าเท่าที่ควร จึงควรจะรู้จักใช้สมรรถภาพในการปฏิบัติงานในหน้าที่

มีอีกอันหนึ่งที่เรียกว่าเป็นปมด้อยทางราชการ คนไทยทั่ว ๆ ไป เป็นเรื่องของผู้ใหญ่ คือผู้ใหญ่ของเรานั้นใจยังไม่กว้างพอ ใจยังไม่กว้าง ยังเป็นคนใจคับแคบ ไม่ยกย่องเชิดชูลูกน้องที่มีความคิดริเริ่ม มีความคิดก้าวหน้าในการที่จะทำอะไร ๆ คนหนุ่ม ๆ สมองใสอย่างนั้นเถอะ เรียนวิชามาสำเร็จมากก็มีความคิดความอ่านที่จะทำงานก้าวหน้า ใครจะทำอย่างนั้นจะทำอย่างนี้ บางทีก็มาทำโครงการเสนอผู้หลักผู้ใหญ่ไปผู้หลักผู้ใหญ่ก็เอาไปใส่ลิ้นชักเสียเลย ไม่อนุญาตให้ทำ ไม่พิจารณาเฉย ๆ เสียอย่างนั้นเองแหละ อย่างนี้เขาเรียกว่าตัดความก้าวหน้าของผู้น้อย ไม่ให้ผู้น้อยมีกำลังใจในการที่จะปฏิบัติงานในหน้าที่ราชการต่อไป เมื่อคับอกคับใจหนักเข้าก็เลยลาออกไปเป็นลูกจ้างฝรั่งดีกว่า เงินเดือนก็สูงกว่าด้วย และก็มิอิสระในการปฏิบัติงานด้วย เราก็เสียกำลังคนไป คนที่จะเป็นกำลังแก่ชาติแก่บ้านเมืองหนีไปเสียหมด เพราะว่าผู้ใหญ่เราไม่ค่อยจะเอาใจใส่ อันนี้ทั่วไปแหละ ทั้งวัดทั้งบ้าน มันเหมือน ๆ กัน เพราะนิสัยคล้าย ๆ กัน ไม่เปิด

โอกาสให้ผู้ย่อยแสดงความคิดเห็น ไม่เปิดโอกาสให้ผู้ย่อยได้ลองใช้สติปัญญา เลยสติปัญญา ก็ไปตันเสียไม่ได้ใช้ เครื่องยนต์ไม่ได้ใช้ก็ผิดสนิมขึ้นเท่านั้นเอง คนเรามีความรู้ความสามารถ แต่ไม่ได้ใช้ความรู้ นั้น เขาก็เกิดความท้อแท้ทางจิตใจ เราอยู่ไปก็ไม่ได้เรื่องอะไรลาออกเสียดีกว่า อันนี้ไม่ดี เราที่เป็นผู้หลักผู้ใหญ่ต้องใจกว้างหน่อย คือให้ผู้ย่อยเขาแสดงความสามารถได้อย่าเห็นแก่ตัว นี่มันเกิดจากความเห็นแก่ตัวไม่ใช่เรื่องอะไรเห็นแก่ตัวอย่างไร ก็กับผู้ย่อยจะได้หน้าได้ตา และตัวนี้จะไม่ได้อะไร นี่คือการเขลาชนิดหนึ่ง ความจริงนั้นคนในกรมใดกองใด ทำอะไรเด่น ๆ เขาชมห้วนหน้าทั้งนั้นแหละเหมือนกับว่าพระในวัดชลประทานวณี่แหละ ถ้าว่าดีขึ้นมาสักองค์หนึ่ง เขาจะไปชมใคร เขาก็ชมว่าท่านปัญญาแกล่ง อบรมลูกน้องดี ลูกน้องมีความรู้มีความสามารถ สมภารก็พลอยได้หน้า เราไปคิดว่าไม่ได้ ลูกน้องมันจะได้หน้า เราจะต่ำต้อยไป นี่คือการคิดเห็นที่เข้าข้างตัว คือเห็นแก่ตัว นั่นแหละและความเห็นแก่ตัวนั้นแหละเป็นภูเขาใหญ่ที่จะกั้นไม่ให้คนเข้าถึงความดีความงามได้ เราจึงควรคิดเสียใหม่ว่า ขอให้ลูกน้องของเราได้เจริญได้ก้าวหน้าในหน้าที่ในทางงาน ว่าง ๆ ก็เรียกประชุมเสียบ้าง มาปรึกษาหารือเพื่อให้กำลังใจแก่ผู้ย่อย ถ้ามีเรื่องที่จะต้องจัดต้องทำ พวกเราทั้งหลายมีความคิดเห็นอย่างไรในเรื่องนี้ ใครมีความเห็นอะไรบ้างให้เสนอขึ้นมา หรือว่าไปเขียนแผนงานมา เอมามาเสนอกันในวันต่อไป ผู้ย่อยก็ได้กำลังใจว่านายเรานี้เปิดโอกาสแล้วให้เราได้ปฏิบัติงาน เขาก็ไปร่างแผนงานเอามาเสนอเมื่อเสนอขึ้นมาแล้ว ถ้าสมมติว่าของนายคนใดเข้าที่ตีมีความดีงามจะเป็นประโยชน์แก่ส่วนรวมได้ เราก็เอาแผนงานนั้นแล้วเมื่อเอาแผนงานนั้นแล้วก็ต้องประกาศโฆษณายกย่องในที่ประชุม ยกย่องให้ผู้ใหญ่เหนือหัวได้ทราบต่อไปว่า อันนี้เป็นผลงานของคนชื่อนั้น เขามีความรู้ เขามีความสามารถ ยกย่องในที่ประชุม ประกาศให้ใคร ๆ รู้ ผู้ย่อยก็ได้กำลังใจ เพราะฉะนั้นยกย่องเชิดชูแล้วนายก็พลอยได้หน้าได้ตาว่าเป็นคนฉลาด รู้จักใช้คน รู้จักเลี้ยงคนให้ทำงานทำการให้ก้าวหน้าต่อไป คนโง่งนะทำงานคนเดียว แต่คนฉลาดนะเขาให้ลูกน้องช่วยกันทำงาน เมื่อช่วยกันทำงานหลายคนมันก็หลายหัว หลายหัวก็หลายแรงงาน หลายความคิดงานมันก็ก้าวหน้า แต่ถ้าเราทำอยู่คนเดียวมันก็ไม่รอด แม้ทัพคนเดียวจะไปรบกับข้าศึกได้อย่างไร มันต้องมีอาหาร มีลูกน้องหลาย ๆ คน ซึ่งเป็นผู้ฉลาดในการที่จะจัดงานจัดการ กองทัพนั้นจึงจะมีสมรรถภาพ ข้าราชการพลเรือนก็เหมือนกัน หัวหน้าต้องเป็นคนฉลาดในการใช้คนให้ปฏิบัติงาน ต้องรู้นิสัยใจคอของลูกน้องว่าเป็นคนมีนิสัยอย่างไร มีความรู้ในเรื่องอะไรมีความถนัดในเรื่องอะไร ใช้คนให้เหมาะแก่งาน เขาเรียกว่าใช้คนให้เหมาะแก่งาน งานมันก็ก้าวหน้าไป ถ้ามีอะไรไม่ดีไม่งามก็เรียกมานั่งนำตักเตือน อันนี้มันไม่ค่อยเหมาะ ต้องมีการปรับปรุง ต้องมีการแก้ไข เพื่อทำให้ดีขึ้นไปอีกกว่านี้

นี่มันก็ดีแล้วละ แต่ว่าควรจะเพิ่มอะไรนิด ๆ หน่อย ๆ ไม่ตัดของเขาทิ้งเสียเลยทีเดียว แต่ว่าแนะแนวให้เขาเพิ่มขึ้นไปหน่อยให้กำลังใจแก่ผู้น้อย ผู้น้อยก็จะได้มีกำลังใจมากขึ้นในการปฏิบัติงาน แล้วผู้น้อยจะมีความรักมีความเคารพต่อผู้ใหญ่ในสำนักงานนั้น ๆ คนเราถ้ารักกันเคารพกันแล้ว การปฏิบัติงานมันสะดวกเกิดความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกัน แต่ถ้าไม่รักไม่เคารพกันแล้วก็จะเกิดปัญหาขึ้นมา เกิดช่องว่างระหว่างผู้ใหญ่กับผู้น้อย ความกลมเกลียวก็ขาดไป ทีนี้แหละงานมันเสีย อันนี้เป็นข้อคิดที่เอาตมาอาจจะฝากไว้ เพราะเรามันยังบกพร่องกันอยู่ในเรื่องนี้เหมือนกัน อันนี้ประการหนึ่ง

ที่นี้อีกประการหนึ่ง เราเป็นข้าราชการที่จะทำงานให้ก้าวหน้างอกงามต่อไปนั้น ต้องรักษาสุขภาพทางกาย ทางใจไว้ให้ดี เรื่องนี้สำคัญมาก เพราะถ้าหากว่าร่างกายอ่อนแอจิตใจอ่อนแอด้วยแล้วจะทำงานได้อย่างไร จะรับใช้ประเทศชาติได้อย่างไร จะทำงานให้เกิดประโยชน์แก่ประชาชนได้อย่างไร เพราะสุขภาพไม่ดี สุขภาพไม่ดีนั้นเกิดจากอะไร เกิดจากการปล่อยตัวไปตามสิ่งแวดล้อม มัวเมาไปในสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์แก่ร่างกาย เช่นมัวเมาในการเสพของมีนม่อมัวเมาในการเที่ยวสนุกสนานยามราตรี มัวเมาในการเล่นการพนัน กลางค้ำกลางคินมัวเมาในเรื่องเหลวไหลประเภทต่าง ๆ อันนี้คนโบราณเขาก็สอนไว้ เช่นเขาสอนว่า ข้าราชการไม่พึงเสพสุราจนกระทั่งมีนม่อมัวเมา เปิดช่องไว้ชนิดหนึ่งว่าไม่พึงเสพจนมีนม่อมัวเมาแปลว่าเสพได้นิดหน่อยในการสังคมมีการเลี้ยงดูปู่เสื่ออะไรกัน ก็เสพนิด ๆ หน่อย ๆ พอหมิ่นปากหมิ่นคออย่างนั้นเถอะ ไม่ใช่พอหอมปากหอมคออะไร แต่ว่าอย่าเสพให้มันเมา อย่าเป็นทาสของน้ำเมา ข้าราชการเราต้องงดเว้นการเสพของมีนม่อมัวเมาจนกระทั่งของมีนม่อันนั้นเป็นยาพิษทำลายร่างกายจิตใจ อันนี้มีอยู่มากขอภัยเถอะ ข้าราชการเรานี่เป็นคนขี้เมาที่อยู่มากตามหัวบ้านหัวเมืองก็เยอะแยะ เมื่อปีก่อนโน้นกระทรวงมหาดไทยกรมการปกครองส่งข้าราชการขี้เมามาตั้ง 10 กว่าคนให้มาตัดนิสัยที่วัด คือว่ารักษาสุขภาพทางกายจากโรงพยาบาลมาแล้ว แล้วก็ส่งมาให้เอาตมารักษาสุขภาพทางจิตดูร่างกายเต็มทีทั้งนั้น ผอมแล้วเวลาเดินใกล้ ๆ หมิ่นกลิ่นสุราตลอดเวลา บางทีสงสัยว่า เอนี่แอบไปดื่มมาแล้วกระมัง ไม่มีครับไม่มี ตั้งแต่มารักษาตัวนี้ไม่เคยดื่มเลย แล้วทำไมมันมีกลิ่นของเก่าครับมันออกมา เรียกว่าสต็อคไว้เยอะแยะในตัว เรียกว่าสต็อคไว้จนเหงื่อออกมาเป็นสุราแล้ว อะไรอย่างนี้ นี่เขาเรียกว่าเป็นทาสแห่งสุราเมรัย ไปไม่รอด คนหนึ่งเป็นปลัดอำเภอเพื่อนได้เป็นเจ้าเมืองแล้ว ตัวยังเป็นปลัดตอกต้อยอยู่นั่นเอง เพื่อนที่เป็นเจ้าเมืองมาเยี่ยม บอกว่านี่รุ่นเดียวกับผม ออกทำงานพร้อมกันแต่เข้าไปไม่รอด เพราะว่ามันเที่ยวเดินเตะไหเหล้าอยู่ตลอดเวลาเลยไม่ก้าวหน้า อันนี้เสียหาย เราจึงควรจะได้กวดขันกันในเรื่องนี้ไม่ให้ข้าราชการเป็นนัก-

ตีมันชนิดที่เสียหายทำให้เกิดความมึนเมาเสียราชการเพราะถ้ามันเมาแล้วจะมาทำงานได้อย่างไร นั่งซิมไป มือไม้สั่นไป จะไปทำงานอะไรก็ไม่ไหวอย่างนี้ต้องลู่ทั้งนั้น พวกซิมเหล่านี้ต้องปลดออก แต่ว่าผู้หลักผู้ใหญ่ซึ่งใจดีเหมือนกันสงสาร ไม่ใช่สงสารข้าราชการซิมหรอก แต่ว่าสงสารลูกเมียซึ่งจะได้รับความทุกข์ความเดือดร้อน เอมารักษามาเยียวยาแก้ไข ปรากฏว่าคนที่มารักษานี้ออกไปก็เรียบร้อยไม่ตีมันต่อไป อันนี้ก็ได้อะไร โฟฟานครหลวงก็เคยส่งไปรักษาเหมือนกันหลายคน ไปกัน 17 คน พออยู่คืนเดียวรุ่งเช้าหนีหมด บอกว่าไม่ไหวกวัดขันเหลือเกิน สิบบุหรีก็ไม่ได้อะไรก็ได้เลยหนีรุ่งเช้าขึ้นก็กลับมาใหม่อีก หายไป 3 คนถามว่าทำไมจึงหนีไป บอกว่ามันบังคับผมถ้าไม่ไป มันจะทำร้ายเลยต้องไปกับเขาด้วยนี่พวกซิมเหล่านี้ มีอยู่ตามกรมกองต่าง ๆ น่าจะมีการเช็คสุขภาพของข้าราชการเสียบ้างว่า คนใดมีโรคพิษสุราเรื้อรัง บ้างหรือว่าร่างกายผ่ายผอมไม่แข็งแรง ทำงานไม่ไหวก็ควรจะมีการปรับปรุงแก้ไข ตามหัวเมือง ก็ควรจะได้มีการตรวจสุขภาพในเรื่องนี้ เพราะว่าคนทำงานต้องมีสุขภาพดีทั้งกายทั้งใจ ถ้าเป็นคนนั่งตีมันแล้วก็ไปไม่รอด หรือว่าเป็นคนชอบเที่ยวกลางค้ำกลางคืน เที่ยวดึก ๆ ดื่น ๆ นอนตื่นสายมาทำงานก็นั่งซิมไปทำงานไม่ได้งานไม่ก้าวหน้านี้จะต้องตรวจต้องเช็คเหมือนกันพวกเหล่านี้ อบายมุขที่พระพุทธรเจ้าท่านไว้ว่า มีการตีมันของมึนเมาการเล่นการพนัน การเที่ยวกลางคืน การคบเพื่อนชั่วเป็นมิตรเป็นสหาย เกียรติฐานการงานสนุกสนานไม่เข้าเรื่อง เป็นเรื่องที่ข้าราชการพึงจดเว้นอย่างเด็ดขาด ข้าราชการไม่พึงไปสนามม้าในวันเสาร์ วันอาทิตย์ และไม่พึงเข้าบ่อนการพนัน ไม่พึงเข้าโรงสุราเมรัยอะไรต่ออะไรต่าง ๆ เดียวนี้อาจจะมีข้าราชการติดเฮโรอีน เช็คให้ดูอาจจะเหมือนกันเวลานี้ นี่มันเสียหายมากร่างกายไม่แข็งแรง เกิดเป็นทุกข์เป็นโทษแก่ราชการ ซึ่งมันจะทำให้ราชการเสียหาย เราจะต้องแก้ไขผู้ที่ข้าราชการต้องงดเว้นจากสิ่งเหล่านี้อย่างเด็ดขาด เพื่อรักษาสุขภาพทางกายให้แข็งแรงแล้วจะได้ปฏิบัติหน้าที่ให้ก้าวหน้าเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวมต่อไป เรื่องนี้ก็เป็นเรื่องที่สำคัญอยู่อันหนึ่ง

อีกเรื่องหนึ่งที่ข้าราชการควรระมัดระวังเหมือนกันเกิดปัญหาเหมือนกัน ไม่ใช่เรื่องเล็กน้อยคือการไม่สำรวจในกามนี้การไม่สำรวจในกามนี้ หมายความว่าอะไร หมายความว่ามิบ้านหลายบ้าน บ้านใหญ่ก็มี บ้านเล็กก็มี มักจะมีปัญหา บ้านเล็กบ้านใหญ่นี้ บ้านใหญ่ก็เรียกว่าของเก่าใกล้จะรุดตอแล้วก็เสาะหาบ้านใหม่มาไว้อีกหลังสองหลัง แล้วก็เที่ยวโกลละคราวนี้ไป บ้านโน้นบ้างไปบ้านนี้บ้าง ทำไมจึงได้เกิดคอร์รัปชันในเรื่องการเงินการทอง ทำไมจึงรับสินบน มันเรื่องปัญหานี้แหละ เรื่องบ้านเล็กบ้านน้อยนี้แหละ บ้านใหญ่ไม่ค่อยมีเรื่องเหล่านั้นมานาน

แล้ว แต่บ้านน้อยนี่เขาจะต้องหาโอกาสกอบโกยไว้เพราะไม่แน่ว่าจะทิ้งตัวไปเสียเมื่อใด เขาก็ต้องเข้าไปประจบประแจงขอร้องอย่างนั้นขอร้องอย่างนี้ เวลาใดพ่อบ้านเป็นคนผลิตเพลินหลงไหล เขาจะขอตอนนั้นแหละ ผู้หญิงเขาจะขอพรตอนที่กำลังสนุกนั้นแหละพอใกล้จะถึงจุดแล้วมันขอตรงนั้นแหละ ลืมไป เพลินไป ก็เลยต้องให้เขา อันนี้ให้แล้วมันก็ต้องคอยทวงบ่อย ๆ ว่าที่จะให้มันจะให้มันไม่เห็นให้สักทีที่นี้ยุ่งแล้วเงินเดือนมันไม่พอจะทำอย่างไร ก็ต้องหาวิธีการอย่างอื่น คอร์รัปชันบ้าง อะไรต่ออะไรบ้าง ถ้ามีโอกาสติดต่อกับกับพ่อค้าวาณิชทั้งหลายไปขอนั้นขอนี้เขาอะไรต่ออะไรเรื่อยไป นี่คือความเสื่อมโทรมเสียหายในทางราชการ เสียหายเนื่องจากว่ามีบ้านหลายบ้านนี่เองแหละ เพราะฉะนั้นข้าราชการนี้ต้องมีความสันโดษในคู่ครอง ยินดีในคู่ครองของตน อย่าเป็นคนมักมากในทางกามารมณ์ ให้อินดีในคู่ครอง ถือศีลเสียบ้าง อยู่กันแม้เป็นคู่ครองแต่งงานกันถูกต้อง ก็ควรจะนึกว่าเราควรจะอยู่กันมีลูกเต้ากันสักเท่าไร สมมติว่ามีสักสามคนสี่คนแล้วก็มาตกลงกันว่า ต่อไปนั้นเราอยู่กันฉันพี่น้อง ไม่มัวเมาในเรื่องกามวิสัยต่อไป ช่วยกันเลี้ยงลูกให้มันเจริญก้าวหน้าต่อไป รักษาพรหมจรรย์เสียบ้างเหมือนกับท่านมหาตมะคานธี พ่อท่านมีลูกแล้วท่านบอกว่าต่อไปนี้อยู่กัน ฉันพี่น้องไม่เกี่ยวข้องกันในเรื่องทางกามชีวิตท่านเรียบร้อย ครอบครัวเรียบร้อย มีลูกดี มีหลานดี คนเราถ้าพอเลอะเทอะไม่ค่อยได้เรื่องแล้ว ลูกมักจะทำลายกลายเป็นอันธพาล รุกบ้านรุกรเมือง เพราะความประพฤติ มัวเมาในทางกาม อันเป็นเรื่องที่ก่อปัญหาก่อความทุกข์ความเดือดร้อนนี้เป็นเรื่องสำคัญ แล้วคนประพฤติแบบนี้มักจะบอกครอบครัวว่าอยู่เวรบ่อย ๆ ความจริงไม่ได้ไปอยู่เวรหรอก แต่ว่าไปบ้านอื่น อันนี้ก็จะรู้เรื่องก็เกิดความเสียหายบางที่ถึงกับฆ่ากัน เพราะเรื่องความมัวเมาอย่างนี้ จึงต้องมีความสำรวมในเรื่องนี้ ไม่ประพฤติดนให้เกิดความเสียหายด้วยประการใด ๆ นี่ก็เป็นเรื่องที่สำคัญอยู่เหมือนกัน ที่เราจะต้องระมัดระวังกัน นี่เรื่องหนึ่ง

อีกเรื่องหนึ่ง เราเป็นข้าราชการนั้น ก็คือว่าอยู่ในวงเดียวกัน เหมือนกับนักดนตรีอยู่ในวงเดียวกันมันต้องพร้อมกันแสดง คนหนึ่งเป่าปี่ คนหนึ่งตีกลอง คนหนึ่งตีอะไร ทำไมจึงเพราะ ได้จังหวะจะโคนดี ถ้าวงดนตรีใด คนมันเกียงกันแกตติชิ ข้าไม้ตี เล่นก็ไม่ได้เรื่องมันเล่นไม่พร้อมกัน จังหวะไม่ดีคนดูก็ฮาปากันเท่านั้นเอง ไม่เท่าใดวงดนตรีนั้นก็ฟังไปไม่รอด ข้าราชการเราก็เหมือนกันต้องมีความสามัคคี ร่วมแรงร่วมใจกันให้ถือว่าเราเป็นส่วนหนึ่งของร่างกาย ประเทศชาติเหมือนกับร่างกาย เราที่เป็นข้าราชการนี้เป็นอวัยวะของร่างกาย เป็นมือเป็นเท้า เป็นสมอง เป็นทุกส่วนของร่างกาย ทุกส่วนของร่างกายมันต้องเรียบร้อย ต้องเข้ากันเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ถ้าเกิดความแตกแยกกันแล้ว งานก็ไม่สำเร็จ ไม่ก้าวหน้า อันนี้มีข่าวปรากฏอยู่บ่อย ๆ ว่า หัวหน้า

กองกับรองอธิบดีไม่ถูกกันบ้าง อธิบดีกรมนั้นไม่ถูกกับอธิบดีกรมนี้บ้างก็ยงงอนกันด้วยเรื่องอะไรต่าง ๆ ซิงตีซิงเด่นกัน แล้วงานมันจะก้าวหน้าไปได้อย่างไร งานมันไม่ใช่งานของเรา มันเป็นงานของชาติของประเทศชาติ เราจะมาเกียวกกันไม่ได้ อย่าเอาเรื่องส่วนตัวมาใช้ในหน้าที่การงาน แต่เราถือว่าเป็นงานของส่วนรวม ไม่ใช่ของใคร เราต้องตั้งใจทำงานแล้วก็อย่าไปเกียวกกันในเรื่องอะไร เรื่องเกียวกกันนี้มันก็เกิดจากเรื่องการเห็นแก่ตัวนั่นเองแหละ จะเอาหน้าจะเอาเด่นส่วนตัวไม่แบ่งรางวัลให้แก่ใคร ขอบอกให้ทราบว่าคุณเราตีคนเดียวไม่ได้ เเด่นคนเดียวก็ไม่ได้ ตันไม้ตันเดียวมันถูกลมพายุพัดได้ง่าย ดูซิตันไม้ถ้ามันอยู่ในทุ่งตันเดียว มันอยู่ไม่ได้ ลมพายุมากก็พังครืนลงไปเท่านั้นแหละ ตันไม้ที่จะอยู่ได้ก็จะต้องอยู่เป็นหมู่เป็นกลุ่มเป็นก้อน เราเห็นว่าตันไม้มันขึ้นเป็นหมู่ ตันตาลขึ้นเป็นหมู่ ตันตะแบกก็ขึ้นเป็นหมู่ ตันไม้ทุกประเภทถ้ามันขึ้นแล้วมันขึ้นเป็นหมู่มันอยู่ได้เป็นกลุ่มเป็นก้อน คนเรานี้ก็เหมือนกัน ถ้าเอาอะไรคนเดียวจะก็อยู่ไม่ได้ ตีคนเดียวไม่ได้ สุขคนเดียวก็ไม่ได้ เเด่นอยู่คนเดียวมันก็ไม่ได้ มันล่งง่าย แต่ว่าเราต้องตีพร้อมหน้ากัน ต้องให้ความเด่นมันพร้อมหน้ากัน รวมแล้วก็คือว่าเราไม่เอาตีเอาเด่นคนเดียว แต่เราจะต้องให้แก่หมู่แก่คณะ มีอะไรสำเร็จขึ้นมาสักชิ้นหนึ่ง เราก็ต้องบอกว่านี่ความสำเร็จทั้งหลายนี้เพราะพวกเราพร้อมเพรียงกันทุกคนมีส่วนในงานชิ้นนี้ ไม่ใช่งานของผมคนเดียว ขอให้รับส่วนแบ่งความสบายใจทั่วหน้ากัน เท่านั้นมันก็สบาย ไม่มีปัญหาอะไร ทุกคนรักใคร่กลมเกลียวกันเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกัน เวลาที่ประเทศชาติของเราต้องการมากคือ ต้องการความรัก ความสามัคคี ต้องการความร่วมมือร่วมใจกันอย่าแตกแยกกัน อย่าเกียวกอนกัน เกียวกอนกันไม่ได้ เช่นว่าฝ่ายปกครองเจ้าหน้าที่อำเภอกับผู้กอง สารวัตร เรียกสารวัตรเดี๋ยวนี บางที่ไม่ถูกกัน ไม่ถูกกันก็เกิดยุ่งราชการเดือดร้อน ผู้กำกับกับเจ้าเมืองไม่ถูกกัน ก็เกิดความทุกข์ความเดือดร้อนเหมือนกัน เกียวกอนกันด้วยปัญหาอะไร ๆ ต่าง ๆ มีบ่อย ๆ อาตมาไปเที่ยวตามต่างจังหวัดนี้รู้ว่ามีอะไรต่ออะไร เพราะว่าพระนี่ถ้าไปแล้ว ชาวบ้านเขาชอบมาบอก เขามาเล่าให้ฟังว่าอย่างโน้นอย่างนี้คนนั้นเป็นอย่างนั้น คนนี้เป็นอย่างนี้มีอยู่หลายหนหลายแห่ง นี่คือการเสียหายในชาติในบ้านเมืองของเรา เป็นปมด้อยที่จะนำศัตรูเข้ามาทำลายพวกเราได้ เพราะเราไม่พร้อมเพรียงกัน ทุกคนต้องรู้ว่าเราทำงานเพื่อใคร เราไม่ใช่ทำงานเพื่อตัวของเราถ้าเราคิดว่าเราทำงานเพื่อตัวเองแล้วเป็นความคิดที่ต่ำเตี้ยมที่ แต่เราคิดว่าเราทำงานเพื่อชาติเพื่อประเทศของเราเราจึงต้องทำงานพร้อมเพรียงกัน มีปัญหาอะไรขึ้น เรียกมาประชุมกัน ปรีกษาหารือกัน เสร็จแล้วก็วางแผนว่าจะไปทำอย่างไร ไปพร้อมเพรียงกัน ทำกันอย่างพร้อมหน้า ไม่เอาตีคนเดียว ไม่เอาอะไรคนเดียวถือว่าเป็นงานของส่วนรวมคือ ต้องเสียสละนั่นเอง เราทุกคนจะต้องมีความเสียสละในเรื่องอะไร ๆ

ต่าง ๆ อย่างนี้มันก็ไม่มีการเกี่ยวงอน ไม่มีปัญหากันสังเกตดูที่เกิดการขัดแย้งอะไรกันนั้น ก็เนื่องจากประโยชน์ทั้งนั้นต่างคนจะเอาประโยชน์กันหาลำไผ่พิเศษ ไม่พอใจในสิ่งที่ตนมีตนได้ นี่คือตัวปัญหา ยิ่งบางจังหวัดอยู่ใกล้ชายทะเลด้วยแล้วมักจะไม่ลงรอยกัน ไม่ลงรอยกันด้วยเรื่องอะไร คำของเดือนนะซี แร่เดือนบ้าง อะไรบ้าง หาดทรายมันยาวขนสินค้าเข้ามา เรือไปรับเข้ามา ขึ้นหาดทรายนั้นหาดทรายนี้ คนนั้นได้คนนี้ได้แบ่งไม่เท่ากัน ประโยชน์ขัดกัน ก็เลยยิงกันทำร้ายร่างกายกัน นี่คือตัวปัญหาที่เกิดขึ้นทั่ว ๆ ไป โดยเฉพาะเราที่เป็นข้าราชการนั้น อย่าไปเอี่ยวกับใคร ๆ อย่าไปเข้าหูกับใคร ๆ ในเรื่องที่มีกฎหมาย เป็นของที่ต้องงัดเวรอย่างเด็ดขาดเพราะเราเป็นบุคคลผู้รักษากฎหมาย ต้องเคารพกฎหมาย เคารพศีลธรรม เคารพระเบียบประเพณี พุดง่าย ๆ ว่าอยู่ในระเบียบวินัยของข้าราชการถ้าเราทิ้งระเบียบวินัยของข้าราชการแล้วมันจะเป็นข้าราชการได้อย่างไรจะเป็นข้าราชการที่ดีได้อย่างไร เป็นลูกจ้างที่ไม่ได้เรื่องของประชาชนเท่านั้นเอง เพราะไม่ถือระเบียบ ที่คนเขาเคารพบูชาอยู่ได้นี้ เพราะว่าเรามีระเบียบวินัย เราไม่ทำอะไรตามชอบใจ ตามใจอยากจะทำอะไรก็ต้องถือหลักเกณฑ์ มีระเบียบวินัยไว้ตลอดเวลาจึงจะเป็นการเรียบร้อยแต่อย่างดีก้าวหน้าไปในทางที่ถูกที่ชอบ เรื่องนี้เป็นเรื่องสำคัญมากที่ยังมีความบกพร่องกันอยู่ทั่ว ๆ ไป

จึงใคร่จะขอขบถบาตจากพวกเราทั้งหลายที่มีความบกพร่องอยู่ในเรื่องอย่างนี้ เพื่อชาติเพื่อประเทศเพื่อองค์พระมหากษัตริย์ที่เรารักเคารพบูชา ช่วยกันทำหน้าที่ด้วยความเสียสละกันเถิด ด้วยการเคารพตัวบทกฎหมาย ถ้าผู้ใดกระทำการออกไปนอกกลุ่มนอกทาง เรียกมาเดือนมาแนะนำสั่งสอนให้เขาเกิดความรู้สึกลำบากใจได้แล้วก็ช่วยกันแก้ไขสิ่งเหล่านั้นให้เป็นไปด้วยความเรียบร้อย อย่าให้ข่าวอันไม่ดีไม่งามเป็นที่ซุบซิบกันในหมู่ประชาชนเป็นอันขาด จะเป็นที่เหตุให้เกิดความเสียหายทางระเบียบวินัยแล้วจะไม่มีมีความเคารพนับถือซึ่งกันและกัน คนเราเมื่อไม่เคารพกันไม่นับถือกันแล้ว พุดอะไรก็ไม่มีน้ำหนัก ไม่มีราคา ประเทศชาติจะอยู่ไม่รอด ขอบอกเป็นครั้งสุดท้ายว่า ประเทศไทยเราจะอยู่รอดปลอดภัยนั้นอยู่ที่ข้าราชการทั้งหลาย ซึ่งเป็นผู้นำของประชาชน ถ้าข้าราชการทั้งหลายมีความสำนึกในหน้าที่ในการทำงาน มีความรักงานอย่างแท้จริง มีความเสียสละ อยู่ในระเบียบวินัยอย่างแท้จริงกันแล้วสิ่งทั้งหลายก็จะเป็นไปด้วยความเรียบร้อย จึงขอให้ท่านทั้งหลายได้พิจารณาด้วยตัวเองว่าเราได้ปฏิบัติตนอย่างไรในเรื่องนั้น ๆ มีความบกพร่องอะไรบ้าง ถ้าเห็นว่ามีมีความบกพร่องด้วยเรื่องอันใดก็จงชำระสะสาง เอาเรื่องนั้นออกจากชีวิตจิตใจ แล้วก็ทำหน้าที่ด้วยความซื่อสัตย์ สุจริต อุดหนุน เสียสละ เพื่อประโยชน์แก่ชาติแก่บ้านเมือง เพราะประเทศชาติอยู่ในกำมือของท่านท่านจะทำให้เสื่อมก็ได้ จะทำให้เจริญก็ได้แต่อาตมา

หวังว่าข้าราชการทั้งหลายคงจะไม่ทำให้เสื่อม แต่จะช่วยกันทำให้เจริญ เพราะท่านทั้งหลายรัก-
เกียรติของท่าน รักครอบครัว รักวงศ์ตระกูล รักประเทศชาติ จึงควรจะอยู่ในทางที่ถูกที่ชอบ

ดังที่ได้แสดงมาก็สมควรแก่เวลาแล้ว ขอยุติไว้แต่เพียงเท่านี้ ขออวยพรให้ท่านข้าราชการ
ในประเทศไทยทั้งหลายจงมีน้ำใจซื่อสัตย์สุจริต มีความอดทน มีความเสียสละเคารพระเบียบ
บทกฎหมายจงทั่วกันทุกท่านทุกคนเทอญ

โอวาท*

บรรยายแก่พระนวกะ วัดบวรนิเวศวิหาร พระนคร

เมื่อวันที่ 20 กรกฎาคม พ.ศ. 2514

ตามที่ได้รับเชิญให้มาบรรยายในวันนี้ จะแสดงในแนวปฏิบัติจิตใจมากกว่าทางอื่น เพื่อท่านที่สนใจทางด้านจิตภาวนา จะได้นำไปปฏิบัติตามหลักภาวนาซึ่งมีหลายแนวแขนงด้วยกัน ตามแต่จริตนิสัยของผู้ศึกษาอบรมจะเลือกเอาตามใจชอบ

ศาสนามีส่วนเกี่ยวข้องสำหรับการปกครอง ทั้งทางโลกและทางธรรม โลกมีอยู่หลายโลกด้วยกัน คือโลกแห่งมนุษย์ โลกแห่งสัตว์และโลกแห่งเทวดา มาร พรหมต่าง ๆ ซึ่งมีอยู่จำนวนมาก ท่านแสดงไว้เพียงสามโลก คือกามโลก รูปโลก และอรุณโลก จะเป็นสัตว์ประเภทใดก็ตามที่ตกอยู่ในภูมิที่ควรสงเคราะห์เข้าในโลกสาม โลกใดโลกหนึ่ง ท่านก็สงเคราะห์เข้าในโลกนั้น ในที่นี้จึงไม่ขออธิบายไปมากเพื่อให้เหมาะกับเวลาที่มีจำกัด

พระพุทธเจ้าพระองค์เป็นศาสดาของเทวดาและมนุษย์ทั้งหลาย ก่อนที่จะเป็นศาสดาได้ก็ทรงศึกษาธรรมในหลักธรรมชาติอยู่ถึง 6 ปี ระยะเวลาที่ทรงศึกษาและปฏิบัติอยู่นั้น ทราบว่าทรงศึกษาอย่างแท้จริงทั้งการศึกษาและการปฏิบัติ ผิดหรือถูกย่อมกระทบกระเทือนสุขภาพทางพระกายและพระทัยให้ได้รับทุกข์ลำบากเช่นเดียวกัน หากพระองค์จะทรงย่อท้อในการศึกษาและปฏิบัติธรรมเสียแต่เวลาได้รับความลำบากทรมาน ก็คงเอาชนะกิเลสภายในพระทัยจนกลายเป็นศาสดานำศาสนามาสั่งสอนโลกไม่ได้ ทั้งนี้ก็เพราะพระองค์ทรงเป็นบุคคลที่จริงจังทำอะไรทรงทำจริงมุ่งผลที่พึงปรารถนาเป็นที่ตั้ง จนทรงบรรลุถึงขั้นรู้จริงเห็นจริงตามหลักธรรมชาติที่มีมาดั้งเดิม คือสิ่งที่ทรงเห็นว่าควรละก็ละสิ่งที่ทรงเห็นว่าควรบำเพ็ญก็บำเพ็ญด้วยความจริงพระทัย ก่อนจะทรงเป็นพระพุทธเจ้าขึ้นมาให้โลกได้กราบไหว้บูชา มิได้เป็นขึ้นมาอย่างง่ายดายแต่เป็นขึ้นมาด้วยความพยายามอย่างยิ่ง คนธรรมดาทั่ว ๆ ไปจึงเป็นพระพุทธเจ้าไม่ได้ เพราะสมรรถภาพทุกส่วนมิได้เป็นเหมือนพระพุทธเจ้า หลักธรรมเครื่องสนับสนุนให้ทรง

*ท่านอาจารย์พระมหาบัว ญาณสัมปันโน (วัดป่าบ้านตาด) อำเภอเมือง จังหวัดอุดรธานี *วันส่องธรรม* กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ชวนพิมพ์ , 2518

เป็นศาสนาของโลกได้โดยสมบูรณ์ คือ อิทธิบาททั้ง 4 ได้แก่

1. ฉันทะ ความพอใจในกิจที่จะทำหรือกำลังทำอยู่ เช่นเดียวกับพอใจในผลที่จะพึงได้รับจากงาน
2. วิริยะ ความพากเพียรในกิจนั้นโดยสม่ำเสมอไม่ลดละปล่อยวาง
3. จิตตะ ความมีใจฝักใฝ่ในกิจนั้นไม่จิตจาง
4. วิมังสา ความใคร่ครวญไตร่ตรองด้วยปัญญาว่าจะมีการผิดพลาดอย่างไรบ้าง

พระพุทธเจ้าตรัสรู้ธรรมได้ก็เพราะอิทธิบาทเป็นเครื่องสนับสนุน ผู้มีอิทธิบาททั้ง 4 นี้อยู่ในใจ ไม่ว่าจะกิจการใด ๆ ที่อยู่ในวิสัยของมนุษย์จะทำได้ ย่อมไม่นอกเหนือกรรมนี้ไปได้ ต้องอยู่ในเงื้อมมือแห่งความสำเร็จ อิทธิบาทแปลงอย่างพิ้งง่าย ๆ แบบกรรมปะก็แปลว่า ต้นเหตุหรือพื้นเพแห่งความสำเร็จ หรือรากแก้วแห่งความสำเร็จ รวมอยู่กับอิทธิบาทนี้ทั้งสิ้น

คำว่าศาสนาที่ทรงนำมาสอนโลก คืออุบายวิธีหรือแนวทาง ทรงแสดงไว้ทั้งเหตุและผลโดยถูกต้องและสมบูรณ์ไม่มีที่ดัดแปลง หรือแปลว่าคำสั่งกับคำสอนที่สงเคราะห์เข้าเป็นกรรมวินัยรวมแล้วเรียกว่าพุทธศาสนาแปลว่าคำสั่งสอนของท่านผู้รู้ คำว่า ธรรมมีมาก เท่าที่รวมอยู่ในตำรับตำรานั้นพอประมาณ แต่ธรรมที่แท้จริงซึ่งมีอยู่ทั่วไปนั้นมีมากมาย ตามแต่ผู้สามารถจะคิดค้นมาทำประโยชน์ได้ตามกำลังของตน ท่านแสดงไว้ในตำรามีแปดหมื่นสี่พันพระธรรมขันธ์ นั้นก็ทรงแสดงไว้พอประมาณ มิได้มากมายอะไรเลย ถ้าพูดตามธรรมทั่วไป แต่ถ้าพูดตามกำลังของผู้ศึกษาจดจำ ควรเรียกว่ามีมากจนเหลือกำลังจะจดจำได้อย่างละเอียดทั่วถึง

การปฏิบัติศาสนากับการปฏิบัติตัวเรา นั้นเป็นอันเดียวกัน แยกกันไม่ออก เพราะความมุ่งหวังของเรากับแนวศาสนาที่สอนไว้ไม่ขัดแย้งกัน เราต้องการความสุขความเจริญก้าวหน้า ศาสนาก็สอนให้มีความขยันหมั่นเพียรในทางที่ชอบ ไม่ให้เกียจคร้านในกิจการที่จะนำไปสู่ความสุขความเจริญตามใจหวัง สิ่งใดที่มนุษย์ปรารถนาโดยธรรม ศาสนาก็สอนเพื่อความปรารถนานั้น โดยนัดแนะแนวทางดำเนินให้โดยถูกต้อง เฉพาะอย่างยิ่งการอบรมจิตใจยังเป็นความมุ่งหมายของศาสนาที่จะเห็นจิตใจของประชาชนก้าวเข้าสู่ความสงบสุข ทั้งส่วนย่อยส่วนใหญ่ทั้งหลายทั้งละเอียด ตามภูมิของผู้ปฏิบัติ คนมีกรรมหรือมีจิตภวากำกับใจทำอะไรไม่ค่อยโอเน่อ่นไปตามอารมณ์โดยฝ่ายเดียว ยังมีการยับยั้งชั่งตวง มีการคัดค้านต้านทานอารมณ์ไว้บ้าง ไม่เปิด

ทางให้เป็นไปตามที่ใจชอบเป็นไปตามอารมณ์จนเป็นนิสัย ไม่เป็นคนฉุนเฉียวหรือโกรธง่าย ก่อนที่จิตจะแสดงอาการไม่ดีออกมา จิตที่ได้รับการอบรมย่อมมีทางยับยั้งไว้ได้ และนำเรื่องไปใคร่ครวญไตร่ตรองจนได้ความเข้าใจว่าอะไรผิดอะไรถูก แล้วเลือกเฟ้นปฏิบัติเท่าที่เห็นว่าถูกกว่าดี พยายามกำจัดสิ่งไม่ดีออกไปอย่างไม่อาลัยเสียตาย การภาวนาเป็นกิจที่ชอบที่ควรอย่างยิ่งในคนทุกชั้นผู้มุ่งแสวงหาเหตุผลเพื่อความถูกต้องถึงงามแก่ตนและครอบครัวตลอดส่วนรวม เพราะการภาวนาเป็นงานพิสูจน์หาความจริง ทั้งภายในภายนอก ทั้งส่วนหยาดส่วนละเอียด ทั้งวงแคบวงกว้างไม่มีประมาณ คนมีกรรมหรือมีภาวนาในใจทำอะไรไม่ค่อยผดผืน ไม่น่าหวาดเสียว ไม่น่ากลัว ไม่น่าเกลียด ไม่น่าเอือมระอา ไม่น่าตำหนิติเตียน เพราะโดยมากออกจากการใคร่ครวญพอสมควรหรือใคร่ครวญด้วยดีแล้วก่อนทำลงไปในทุกทุกอย่าง งานก็เป็นงานที่เย็น ไม่กระทบกระเทือนตนและผู้อื่น ไม่เป็นงานก่อความเสียหาย นอกจากเป็นงานเพื่อความเจริญทั้งส่วนย่อยส่วนใหญ่อันเป็นที่น่าชื่นชมเท่านั้น ไม่มีปัญหาเคลือบแฝงใด ๆ ที่น่าขบคิดวิพากษ์วิจารณ์ การภาวนามีสองนัย โดยหลักธรรมชาติ คือภาวนาลำพังคนเดียวอยู่ในที่แห่งใดแห่งหนึ่งที่เหมาะสมดังพระท่านภาวนาหนึ่ง ภาวนาคือการใคร่ครวญหาเหตุผลเกี่ยวกับกิจการต่าง ๆ ทั้งเรื่องท่านเรื่องเรา ทั้งชั่วทั้งดี จนเป็นที่เข้าใจและปฏิบัติถูกต้องตามความมุ่งหมายที่ชอบธรรมนำมาเป็นประโยชน์แก่ตนและสังคมหนึ่ง แต่จะอธิบายเฉพาะข้อแรกคือจิตภาวนาพอเป็นแนวทางเพื่อผลที่เกิดขึ้นจะกระจายเชื่อมโยงไปถึงข้อสองเองโดยไม่ต้องนัดแนะให้กว้างขวางมากมาย

กรุณาอย่าลืมว่าจะทำกิจใดก็ตาม อิทธิบาท 4 เป็นธรรมสำคัญและจำเป็นอย่างยิ่งควรนำไปใช้กำกับเสมอเพื่องานนั้น ๆ จะสำเร็จลงด้วยความเรียบร้อยและสมบูรณ์ตามปรารถนา แปลงง่าย ๆ ก็ว่าการอบรมในสิ่งที่ต้องการให้เกิดให้มีขึ้น เช่นภาวนาให้เกิดความสงบเย็นใจขึ้นมา ให้มีเหตุมีผลขึ้นมา ให้มีสติปัญญาความเฉลียวฉลาดรอบคอบในจิตใจหรือในเหตุการณ์ต่าง ๆ ขึ้นมา จิตที่มีธรรมดังกล่าวขึ้นที่ใจย่อมเป็นใจที่มีคุณค่า เป็นใจที่สงบเย็น เป็นใจที่มีความฉลาดรอบคอบ เป็นใจที่ทรงไว้ซึ่งเหตุและผลเป็นใจที่มีขอบเขตไม่ผาดโผนโลดเต้นเหมือนลิงค่างบางชนิด เป็นใจที่มีทั้งเครื่องเร่งตัวเองในกิจที่ชอบ และเครื่องหักห้ามตัวเองเกี่ยวกับเหตุการณ์ต่าง ๆ

การฝึกหัดเบื้องต้นโดยมากก็มักถูกกับกรรมฐานบทอานาปานสติ คือกำหนดลมหายใจเข้าออก โดยมีสติกำกับรักษาจิตอย่าให้พลั้งเผลอในขณะที่ทำ ทำใจให้รู้อยู่กับลมเข้าลมออกเท่านั้น ไม่คาดหวังผลที่จะพึงได้รับมีความสงบเป็นต้น ทำความรู้สึกอยู่กับลมเข้า ลมออกกรรมดา

อย่าเกรงตัวเกรงใจจนเกินไปจะเป็นการกระเทือนสุขภาพทางกายให้รู้สึกเจ็บนั้นปวดนี้ โดยหาสาเหตุไม่เจอ ซึ่งความจริงสาเหตุก็คือการเกรงตัวเกรงใจจนเกินไปนั่นเองควรมีสติรับรู้อยู่ธรรมดาใจเมื่อได้รับการรักษาด้วยสติจะค่อย ๆ สงบลง ลมก็ค่อยละเอียดไปตามใจที่สงบตัวลง ยิ่งกว่านั้นใจก็สงบจริง ๆ ลมหายใจขณะที่จิตละเอียดจะปรากฏว่าละเอียดอ่อนที่สุดจนบางครั้งปรากฏว่าลมหายไป คือลมไม่มีในความรู้สึกเลย ตอนนี้จะทำให้นักภาวนาตกใจกลัวจะตายเพราะลมหายใจไม่มี เพื่อแก้ความกลัวนั้น ควรทำความเข้าใจว่า แม้มลมจะหายไปก็ตามเมื่อจิตคือผู้รู้ยังครองร่างอยู่ ถึงอย่างไรจะไม่ตายแน่นอนไม่ต้องกลัว อันเป็นเหตุเขย่าใจตัวเองให้ถอนขึ้นจากความละเอียดมาเป็นจิตธรรมดา ลมหายใจธรรมดา ซึ่งทำให้เกิดความเสียใจในภายหลัง

ถ้ากำหนดเฉพาะลมหายใจเป็นอารมณ์อย่างเดียวไม่สนิทใจจะตามด้วยการบริกรรม-พุทโธก็ได้ไม่ผิด ผู้ชอบบริกรรมเฉพาะกรรมบทใดบทหนึ่งเช่นพุทโธก็ได้ตามอัธยาศัยชอบไม่ขัดแย้งกัน สำคัญที่ให้เหมาะกับจิต และขณะภาวนาขอให้มีสติรักษาอย่าปล่อยให้ใจส่งไปตามอารมณ์ต่าง ๆ ก็เป็นอันถูกต้องในการภาวนา คำว่าจิต ใจ มโน หรือผู้รู้เป็นอันเดียวกัน คือเป็นไวพจน์ของกันและกัน ใช้แทนกันได้ เช่นกิน-รับประทานเป็นต้น เป็นความหมายอันเดียวกัน ใช้แทนกันได้ ตามปกติใจเป็นสิ่งละเอียดมากยากจะจับตัวจริงได้ ใจเป็นประเภทหนึ่งต่างหากจากร่างกายทุกส่วน แม้อาศัยกันอยู่ก็มีได้เป็นอันเดียวกันร่างกายที่ตั้งอยู่ได้ย่อมขึ้นอยู่กับใจเป็นผู้รับผิดชอบ ถ้าใจออกจากร่างไปเมื่อใดร่างกายก็หมดความหมายลงทันที โลกเรียกว่าตาย แต่ความรู้คือใจนี้ต้องไม่ตายไปด้วยร่างกายที่สลายตัวไป เมื่ออยากทราบความจริงจากใจ จำต้องมีเครื่องมือพิสูจน์ เครื่องมือพิสูจน์ใจได้แก่กรรมเท่านั้น นอกนั้นไม่มีสิ่งใดจะสามารถพิสูจน์ได้ การภาวนาเป็นการพิสูจน์ใจโดยตรง ผู้มีสติมีความเพียรมากมีทางพิสูจน์ความจริงของใจให้เห็นชัดเจนได้เร็วยิ่งขึ้นผิดธรรมดา คำว่าเครื่องมือคือกรรมนั้น โปรดทราบว่า ส่วนใหญ่คือสติปัญญา 4 และสังขาร 4 เป็นต้น ส่วนย่อยแต่จำเป็นทั้งในขั้นเริ่มแรกและขั้นต่อไป ได้แก่อานาปานสติ หรือพุทโธ เป็นต้น เป็นบท ๆ ไป ที่ผู้ภาวนานามากำกับใจแต่ละบทละบาทเรียกว่าเครื่องมือพิสูจน์ใจทั้งสิ้น เมื่อใจพร้อมกับเครื่องมือคือกรรมบทต่าง ๆ ได้รวมกันเข้าเป็นคำภาวนา มีสติเป็นผู้ควบคุมให้ระลึกอยู่กับลมหายใจ หรือกรรมบทใดก็ตามโดยสม่ำเสมอไม่ให้จิตผล่อออกไปสู่อารมณ์ภายนอก ไม่นานกระแสของใจที่เคยสร้างอยู่กับอารมณ์ต่าง ๆ จะค่อยรวมตัวเข้ามาสู่จุดเดียว คือที่กำลังทำงานโดยเฉพาะได้แก่คำภาวนา ความรู้จะค่อย ๆ เเด่นขึ้นในจุดนั้นและแสดงผลเป็นความสงบสุขขึ้นมาให้เห็นได้อย่างชัดเจน เมื่อจิตสงบตัวจากอารมณ์เครื่องก่อความ

เข้ามาสู่ตัวโดยเฉพาะ ย่อมแสดงความสงบสุขขึ้นกับตัวเองโดยไม่ต้องหาความสุขใดมาส่งเสริม ขณะนั้นและเป็นขณะที่จิตรู้เห็นความสุขและความอัศจรรย์ของตัวอย่างไม่คาดฝัน การรวมสงบของจิตจะนานบ้างไม่นานบ้างตามแต่กำลังแห่งเหตุที่หนุนอยู่เบื้องหลังคือสติกับความเพียรพยายามที่ทำหน้าที่อยู่เวลานั้น เพียงใจได้รวมสงบตัวลงขณะเดียวเท่านั้น ผู้ภาวนาจะเริ่มเห็นความแปลกประหลาดและอัศจรรย์หลายอย่างที่เกิดขึ้นในขณะนั้น อิทธิบาททั้ง 4 ที่เคยพยายามตะเกียกตะกายกับงานมากก็จะเพิ่มกำลังทุกส่วนขึ้นในตัวเอง ศรัทธาความเชื่อมั่นต่อผลของงานก็เกิดและมันคงขึ้นมาเอง โดยไม่ต้องอาศัยการบังคับบัญชาดังที่เคยเป็นมาอะไรนักเลย จิตย่อมรู้และเข้าใจในทระหนัาของตนไปเอง เช่นเดียวกับเราที่เคยรู้ผลของงานต่าง ๆ มาแล้ว แม้จะยากหรือง่ายก็พยายามทำไปจนกว่างานนั้น ๆ จะสำเร็จจะนั้น สำคัญที่เวลาภาวนาควรพยายามทำสติให้สัมพันธ์กับงานด้วยดี จนจิตสงบรวมลงได้กลายเป็นความสุขขึ้นมาในทุกครั้งที่ทำได้ยิ่งเป็นการดี แต่แม้จะไม่ได้รับความสงบทุกครั้งก็ไม่ควรเสียใจ เพราะจิตภาวนาเป็นงานที่ทำยากอยู่บ้าง ไม่เหมือนงานอื่น ๆ ที่เคยทำกันมา งานนี้เป็นงานสำคัญในบรรดางานทั้งหลาย และเป็นงานที่มีผลมาก จะเรียกว่ารากแก้วของงานทั้งหลายก็ไม่ควรจะผิด เพราะต้องใช้ความพยายามเป็นพิเศษจึงจะรู้เห็นสิ่งพิเศษอัศจรรย์เกิดขึ้นพอให้ชมบ้างในชีวิตของคน ๆ หนึ่ง ไม่เสียชาติขาดสาระที่มีอยู่กับตัวไปเปล่า ถ้าพยายามจนใจสงบได้เรื่อย ๆ และกลายเป็นความสงบได้โดยสม่ำเสมอก็ยิ่งนับวันจะเห็นความอัศจรรย์ของตัวเกิดขึ้นไม่มีสิ้นสุด ผู้เห็นความสงบของใจชื่อว่าผู้แสวงหาความสุขเจอตามจุดมุ่งหมายที่ปรารถนามานานของการภาวนา พระพุทธเจ้าทรงได้ความสุขมาประกาศสอนโลกจนได้นามว่าศาสนานั้นทรงได้จากใจ พระพุทธเจ้าทั้งหลายล้วนทรงได้ความสุขจากใจมาเป็นศาสนาสั่งสอนโลกสืบทอดกันมาจนถึงองค์ปัจจุบัน ดังนั้นความสุขที่เริ่มได้จากจิตภาวนาจึงเป็นความสุขที่จะเริ่มเข้าใกล้ชิดติดกับความสุขอันสมบูรณ์ตามที่พระพุทธเจ้าและสาวกทั้งหลายทรงพบและพบมาแล้ว ถ้าไม่ทอดทิ้งปล่อยวางไปเสียโดยเห็นว่า ยากบ้าง วาสนาไม่ถึงบ้าง บุญน้อยวาสนาน้อยยกไม่ขึ้นบ้าง ซึ่งล้วนเป็นภกลมารยาของใจที่เคยตกอยู่ใต้อำนาจของความมั่งง่าย ของความไม่เอาไหน มาจนเป็นนิสัย เวลาจะเจอของดีพิเศษเข้าบ้างสลัดปิดแอกไม่ยอมแบกยอมหาม ปล่อยให้ทิ้งจมตมจมโคลนแห่งความโสมมอยู่อย่างไม่มีจุดหมายปลายทาง จึงเห็นว่าเป็นสิ่งที่เหมาะกับนิสัยวาสนาของตน ถ้าอย่างนี้ยอมไม่มีวันเจอความสุขความสมหวังตลอดอนันตกาล เราผู้เป็นนักสำรวจตรวจตราในทุกสิ่งที่มาเกี่ยวข้องกับตน ทั้งดีทั้งชั่ว ทั้งสุขทั้งทุกข์ทั้งได้มาและเสียไป จึงควรทำการพิสูจน์ให้รู้ความจริงทั้งหลายที่มีอยู่ในโลก เพื่อถือเอาประโยชน์จากสิ่งนั้น ๆ มาประคองตัวไปเป็นลำดับ ไม่ยอมให้ผ่านไปเปล่า

การทำจิตภาวนาเป็นการเรียนเรื่องตัวเอง พิสูจน์ตัวเอง โดยถูกทางไม่มีที่ตำหนิ เพราะเรื่องทั้งหมดอยู่ที่ใจและเกิดจากใจก่อนจะเป็นเรื่องราวออกไปกว้างแคบหรือใกล้ไกลเพียงไร มีใจเป็นต้นเหตุที่พาให้เป็นไป ใจจึงเป็นเหมือนโรงงานผลิตสิ่งต่าง ๆ ออกมา ดี ชั่ว สุข ทุกข์ ทั้งหลาย ล้วนแต่ใจเป็นผู้คิดผู้ผลิตออกมาทั้งสิ้น การภาวนาจึงเป็นวิธีการเรียนเรื่องดี ชั่ว สุข ทุกข์ของตัวเอง ลงว่าได้เรียนแล้วต้องรู้ต้องเข้าใจ คือใจฟังชานว่ วยก็เรียนให้รู้ว่าเป็นเพราะเหตุไร มีอะไรเป็นสาเหตุพาให้เป็นไป จนรู้สาเหตุของใจที่พาให้เป็นต่าง ๆ และเรียนวิธีแก้ไขว่า จะควรแก้ไขด้วยวิธีใดใจจึงจะปล่อยวางสิ่งไม่ดีนั้น ๆ ด้วยความหมดกังวลเยื่อใย เมื่อเรียนและรู้ทั้งสองวิธี คือ รู้ทั้งความไม่ดีและความดีว่ามีสาเหตุพาให้เกิดแล้วเรื่องทั้งหลายก็ค่อยสงบไปและสงบไปจนเห็นได้ชัดภายในดวงใจเคยก่อเรื่องต่อไปใจก็สงบลงเองโดยไม่จำเป็นต้องทำอะไรภายนอกพาให้สงบ เมื่อเหตุก่อวางสงบลงด้วยอุบายวิธีของการภาวนา ผลคือความสงบสุขก็เกิดขึ้นมาเอง การภาวนามีผลประจักษ์ใจตามทีอธิบายมา เพราะเรื่องทั้งปวงมีอยู่กับใจแห่งเดียว เมื่อถูกกับยาคือการอบรมเรื่องก็สงบลงเอง ใจไม่มีเรื่องยุ่งใจก็สบายไปเอง ที่ใจไม่สบายและยุ่งอยู่ตลอดเวลา ก็เพราะใจสั่งสมเรื่องขึ้นมาเผาผลาญตัวเอง จึงหาทางแก้ไขไม่ได้ ถ้าไม่แก้ที่ต้นเหตุ เมื่อแก้ถูกจุดคือต้นเหตุ ผลคือความสุขก็เกิดขึ้นเอง สุขนั้นเรารู้อยู่เห็นเองอย่างประจักษ์ ไม่ต้องคอยวัน คิน เดือน ปีมาให้บ่าเหน็บนานาญเพื่อความสงบประเภทนี้

ความสงบที่เกิดจากจิตภาวนามีเป็นขั้น ๆ ตามแต่กำลังของสติปัญญาศรัทธาความเพียร เป็นเครื่องหนุนหลังมากน้อยเพียงไร ผลก็แสดงขึ้นตามลำดับแห่งเหตุ เริ่มแต่สงบอย่างหยาบอย่างกลาง และอย่างละเอียด สุขก็มีประเภทหยาบละเอียดไปตามขั้นแห่งความสงบ คำว่าจิตสงบคือจิตหยุดคิด หยุดปรุง ไม่คิดปรุงตามนิสัยที่เคยเป็นมา ขณะสงบจิตจะระงับความคิดปรุงชั่วครว แต่ถ้าสงบเบา ๆ การคิดปรุงก็ยังมิอยู่บ้างเพียงประปราย แต่ไม่พอทำให้ใจต้องเสียความสงบสุขไปด้วยในเวลานั้น ถ้าสงบละเอียด ใจก็หยุดความคิดปรุงโดยสิ้นเชิง จิตไม่ทำงานใด ๆ ทั้งสิ้น ทรงตัวอยู่ด้วยความสงบสุขที่น่าอัศจรรย์เท่านั้นความสงบประเภทนี้แลเป็นความสงบอย่างถึงใจของนักภาวนาทั้งหลายเมื่อเจอแล้วหากไม่สามารถทำให้เกิดได้อีก แม้เวลาล่วงไปสิบปีก็ไม่ลืมวันเวลาที่จิตเคยเป็นมานั้นได้ ความสงบที่เกิดขึ้นหลายครั้งหลายหนจากการภาวนาคือสงบซ้ำ ๆ ซาก ๆ จนเกิดความชำนาญในการเข้าออกของจิต นอกจากเป็นความสุขในเวลานั้นแล้ว ยังสามารถสร้างฐานแก่จิตใจให้เกิดความมั่นคงเป็นลำดับอีกด้วย ผู้มีจิตเป็นสมาธิมั่นคงโดยสม่ำเสมอ ย่อมได้รับพลังมาจากจิตที่สงบบ่อย ๆ นี้แลเป็น

บาทฐาน เวลาตอนขึ้นมาจากความสงบแล้วก็ไม่แสดงอาการวอกแวกคลอนแคลนไปตามอารมณ์ เหมือนจิตที่ไม่มีฐานแห่งสมาธิเป็นที่รับรอง คิดอ่านหน้าที่การงานอะไรได้สะดวกโดยไม่ทำ ความรบกวนใจให้เป็นทุกข์วุ่นวาย ข้อสำคัญจะเป็นสมาธิประเภทใดก็ตาม ผู้ภาวนาควรได้สัมผัส ด้วยใจตัวเองนั่นแล จะเป็นที่แน่ใจยิ่งกว่าการคาดคะเนหรือเดาไปตามแบบที่ท่านเรียงไว้ อันเป็น ความไม่แน่ใจอยู่เสมอ ทั้งที่จำได้และท่องบ่นขึ้นปากขึ้นใจอย่างแม่นยำซ้ำของ ส่วนใจเองไม่เคยลืมรดั่งที่จดจำได้ก็ย่อมมีความหิวโหยอยู่ตลอดไปทั้งที่จำชื่อของธรรมนั้น ๆ ได้อย่างเต็มใจ เต็มพุงนั่นแล ผู้ที่ได้สัมผัสธรรมด้วยใจจริง ๆ จากจิตภาวนา ไม่ว่าจะป็นสมาธิขั้นใดหรือปัญหา ขั้นใด ตลอดวิมุตติพระนิพพานย่อมเป็นที่แน่ใจไปตามขั้นแห่งธรรมที่ได้สัมผัสนั้น ๆ การแสดง ออกก็อาจหาญต่อความจริงที่ได้ประสบมา และพูดได้ตามความเป็นจริงไม่สะทกสะท้านต่อความ รู้ความเห็นของตัว ผู้ฟังก็พลอยมั่นใจไปด้วย ใครติดขัดอะไรมาศึกษาได้ถามก็แสดงออกอย่าง เป็นอรรถเป็นธรรม ไม่นำความสงสัยว่า “น่าจะเป็นอย่างนั้น คงจะเป็นอย่างนี้” มาช่วยลูบคลำ เพื่อเป็นทางออกตัว ผู้ฟังแทนที่จะได้รับประโยชน์กลับแบกหามเอาความสงสัยไม่แน่ใจกลับไป เพื่อตัดปัญหาเหล่านี้ลงได้บ้าง แม้ไม่มาก จึงควรทำด้วยตัวเองนั่นแลเป็นความดีและชอบยิ่ง ถ้าควรจะได้เพียงไรก็ต้องรู้ขั้นที่ใจผู้สร้างเหตุเท่านั้น จะไม่รู้ขั้นที่อื่น ซึ่งขัดแย้งกับความจริง คือผู้ทำอันเป็นผู้สร้างเหตุ จะเป็นที่ยายสงสัยไปโดยลำดับ และระงับความอยากรู้อยากเห็นทั้ง หลายลงได้เป็นตอน ๆ จนความอยากรู้อยากเห็นที่เคยออกหน้าออกตาอยู่เป็นประจำหายหน้า ไปเลย ยิ่งเป็นความสงบสุขที่พึงปรารถนาและจัดเข้าในประเภท เตสํ วุปสโม สุขแล้ว ไม่ ต้องไปถามใครให้เสียเวลา

ปัญหาคือความสอดส่องใคร่ครวญไตร่ตรอง การคิดค้นเหตุผลธรรมในแง่ต่าง ๆ ตามแต่จะมาสัมผัสเพื่อถอดถอนกิเลสที่ฝังจมอยู่ในดวงใจให้สิ้นไปโดยลำดับ ภายในตัว ควร ยกกายขึ้นพิจารณาหาความจริงที่มีอยู่กับธาตุ ชันธ์ อายตนะ โดยแยกออกเป็นอาการ ๆ นับแต่ ผม ขน เล็บ ฟัน หนัง เนื้อ เอ็น กระดูกเป็นลำดับไป ว่าอาการเหล่านี้แต่ละอาการที่เกิดที่อยู่ ของมันเป็นอย่างไรบ้าง โดยปกติต้องชำระล้างอยู่ตลอดเวลา ไม่เช่นนั้นอาการดังกล่าวนี้ก็จะแสดง ความไม่พึงใจแก่ตนและผู้อื่นที่เกี่ยวข้องใกล้เคียง ต่างจึงระวังรักษาของตนไม่ประมาทในการทำ ความสะอาดเช็ดถูชำระล้างซักฟอกทั้งเครื่องนุ่งห่มใช้สอยพอให้ดูได้ เพราะธรรมชาติของสิ่ง เหล่านี้เป็นของปฏิภูลไม่สะอาดอยู่ในตัวของมันเอง จึงต้องเป็นไปตามธรรมชาติของตน นอกจาก นั้นยังแสดงความผันแปรอยู่ทุกขณะไม่มีเวลานาทีไปบังคับได้ว่า เวลาเท่านั้นสิ่งเหล่านี้ต้องพัก-

นอน เวลาเท่านั้นสิ่งเหล่านี้จึงทำงาน อนิจจัง ทุกขัง อนัตตา แต่เป็นเวลาทำงานของไตรลักษณ์ ในร่างกายและจิตใจอยู่ตลอดเวลาที่ ถ้าจะพิจารณาเพื่อความเป็นธาตุ ร่างกายทุกส่วนก็เป็นธาตุล้วน ๆ อยู่แล้ว นอกจากไม่พิจารณาจึงหลงสำคัญว่าเขาเป็นนั่นเป็นนี่อันเป็นการเสกสรร เพื่อก่อความกังวลยุ่งเหยิงใส่ตนโดยใช้เหตุเท่านั้น ซึ่งไม่เกิดประโยชน์อะไรจากการเสกสรร นั่นเลย การพิจารณาให้รู้ตามหลักกรรมคือไตรลักษณ์ ได้แก่ อนิจจัง ทุกขัง อนัตตาดำรงสติ ปัญญาจริง ๆ ไตรลักษณ์ก็มีเต็มอยู่ในกายในอาการของจิตเราอยู่แล้ว ถ้าไม่หลงก็ไม่ควรลุบคล้ำไปที่ไหน ดูในกายในจิตก็จะพบว่า กรรมดังกล่าวเต็มอยู่ในตัวเราเอง ถ้างงจิตได้เห็นกายว่าเป็นเพียงธาตุเพียงขั้นพื้นฐานและเป็นไตรลักษณ์ล้วน ๆ จริง ๆ ด้วยปัญญาแล้ว ก็เสสอุปาทานทั้งหลาย แม้จะเคยตั้งรากฐานบ้านเรือนลงในใจอย่างลึกซึ้งที่สุด ก็ทนอยู่ไม่ได้ จำต้องถูกถอนรากถอนโคนขึ้นมาโดยไม่เหลือแม้ปรมาณูเลย จิตที่เคยถูกกดด้วยอำนาจกิเลสตัณหาจนกระดิกตัวไม่ขึ้น ก็จะดีดกระเด็นขึ้นมาอย่างฉับพลัน ยิ่งกว่าผู้ต้องหาพ้นโทษโดดออกจากเรือนจำเสียอีก เท่าที่จิตจำต้องอดต้องทนติดจมอยู่กับกิเลสกองทุกข์ด้วยความขมขื่นฝืนใจเรื่อยมาก็เพราะไม่มีใครเมตตาช่วยเหลือปลดปล่อยให้ผ่านพ้นไปได้ ถึงแม้จิตจะเป็นของมีคุณค่ามากมายเพียงไร ก็เป็นเหมือนเพชรพลอยที่จมอยู่ในกองมูตรรกองคูดินนั่นแล ไม่มีความหมายเท่าที่ควรเป็นเลย

ฉะนั้น อุปายแก้ไขหรือปลดปล่อยเพื่อช่วยจิตให้ได้ขึ้นจากหล่มลึกจึงหนีสติปัญญา ไปไม่พ้น และใช้พิจารณาในธาตุในขั้นที่มีอยู่ในกายในใจนี้แล โดยกำหนดแยกออกเป็นหมวด ๆ กอง ๆ เช่นกองธาตุกองขันธ์เป็นต้น ธาตุในกายเรามีอยู่สี่ คือธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม ธาตุไฟ ส่วนแข็งเช่นผม ขน เล็บ ฟันเป็นต้นเป็นธาตุดิน จะเสกสรรให้เป็นเราเป็นของเราได้อย่างไร ก็ต้องเป็นดินตามเดิมของเขา ส่วนเหลวเช่นน้ำตาน้ำลายเป็นส่วนธาตุน้ำก็เป็นน้ำตามเดิมของเขา จะเสกสรรให้เป็นเราเป็นของเราได้อย่างไร ส่วนลมเช่น ลมหายใจเป็นต้นก็เป็นธาตุลมของเขาตั้งเดิมจะเสกสรรให้เป็นเราเป็นของเราได้อย่างไร ส่วนไฟเช่นความอบอุ่นในร่างกายก็เป็นธาตุไฟมาดั้งเดิมของเขา จะเสกสรรให้เป็นเราเป็นของเราได้อย่างไร สรุปแล้วในกายนี้มันเป็นสมบัติของดิน น้ำ ลม ไฟ เขาจะเสกสรรให้เป็นเราเป็นของเราได้อย่างไรกัน เพราะเป็นธาตุล้วน ๆ หรือเป็นสมบัติของธาตุล้วน ๆ ไม่ใช่เรา ไม่ใช่สมบัติของเรา ทั้งหมดมันเป็นสมบัติของธาตุล้วน ๆ ไม่มีส่วนใดแม้น้อยพอจะแย่งชิงเขาและแย่งชิงของเขา มาเป็นเรา เป็นของเราได้ ความสำคัญมันหมายถึงเคยเป็นมาในใจนั้นเป็นความโกหกล้วน ๆ ไม่มีความจริงแม้ชนิดแฝงอยู่เลยพอจะเชื่อได้เพียงการแบ่งรับแบ่งสู้ แต่ใจที่ไม่มีสติปัญญาแฝงอยู่บ้างเลยจึงเหมาะเชื่อเอา

เสียหมด เมื่อถูกของปลอมจอมโกหกเข้าเช่นนั้น จึงเสียใจจนไม่มีที่ปลงวางได้ ถ้าพูดถึงนาม-
ชั้นนั้นก็เพียงเป็นหมวดเป็นกองแห่งเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณของใครของเขายู่เท่านั้น
มิได้เป็นกองเราเป็นกองสมบัติของเรา พอให้ลุ่มหลงจนไม่มีวัน คิน เดือน ปีว่าจะสิ้นเขตให้
กลับรู้ตัวเสียบ้างเลยเมื่อไร แต่เพลินหลงอยู่ตลอดเวลาจนกลายเป็นโลกกันตะแห่งความลุ่มหลง
เพราะความสำคัญมันหมายความว่าชั้นนี้เป็นนั่นเป็นนี่เป็นผู้หลอกลวง ความจริงไม่ว่าชั้นใดปรากฏ
ขึ้น ชั้นนั้นก็มีความดับเต็มตัวของมันอยู่แล้ว ไม่น่าจะมีความหลงความสำคัญแม้คิดเข้าไป
แทรกแซงได้อีก ทั้งรูปชั้น ก็คือกาย ทั้งนามชั้น ก็คือเวทนา สัญญา สังขาร วิญญาณ มีอธิจจัง
ทุกขัง อนัตตาเป็นเจ้าของอยู่แล้ว ไม่ควรไปแย่งชิงเขามาเป็นตนเป็นของตน ให้หนักใจไร้ความ
สุขทนแบกทุกข์ไปเปล่า ๆ ไม่มีวันปลงวางได้เลย

การพิจารณา ธาตุ ชั้นทั้งมวลจนเห็นตามความจริงด้วยสติปัญญาดังกล่าวมาเป็น
ทางปลดปล่อยเครื่องกีดขวางออกจากใจได้โดยสิ้นเชิง นอกจากรูปชั้นและนามชั้นที่ถูกสติ-
ปัญญาคลี่คลายขี้นยาและสลัดปิดกั้นออกจากใจโดยเด็ดขาดแล้ว แม้ความสำคัญในดวงใจว่า
เป็นเราเป็นของเราก็ถูกสติปัญญาแยกแยะคลี่คลายออกดูอย่างละเอียดทั่วถึงและสลัดปิดปก
นำออกวางไว้ตามเป็นจริง ไม่มีจุดใดยังเหลือหลออยู่ที่สติปัญญาเข้าไม่ถึงหรือทำลายไม่ได้ แต่
สติปัญญาสามารถกวาดต้อนปลี่ยนทิ้งออกจนหมด ที่ปรากฏในวาระสุดท้ายก็คือความบริสุทธิ์
ล้วน ๆ ไม่มีจอมมารยาใดเคลือบแฝงอยู่เลย นั่นท่านเรียกว่าวิมุตติพุทธโทแท้ ที่เราเรียกร้องหา
ท่านแต่วันเริ่มแรกภาวนา และหาได้ในตัวเราตัวท่านเอง หลังจากกิเลสสิ่งจอมปลอมสิ้นไปแล้ว
ด้วยเครื่องมือ คือสติปัญญาที่ทันสมัยซึ่งถูกอบรมมาแต่ต้นจนเต็มภูมิ

คำว่าปัญญา มีสามชั้น คือ ชั้นต่ำ ชั้นกลางและชั้นละเอียด ที่ท่านให้นามว่ามหาปัญญา
ชั้นหยาบใช้พิจารณารูปชั้นคือกาย ชั้นกลางใช้พิจารณานามชั้นทั้งสี่ คือ เวทนา สัญญา สังขาร
และวิญญาณ ชั้นละเอียดสุดใช้พิจารณาจิต แต่ระหว่างนามชั้นกับจิตโดยมากปัญญาชั้นกลาง
กับชั้นละเอียดมักทำงานประสานกันไป ถ้าจะพูดไว้เพียงนี้ไม่พูดถึงปัญญาชั้นละเอียดสุดใช้
พิจารณาจิตโดยเฉพาะแล้ว รู้สึกไม่ถึงใจผู้แสดงซึ่งเป็นคนมีนิสัยหยาบ ไม่ยอมเข้าใจอะไรอย่าง
ง่าย ๆ เมื่อได้แยกแยะปัญญาออกใช้เป็นประเภทตามความจำเป็นในขณะทำหน้าที่นั้น รู้สึกถนัดใจ
และถึงใจ เพราะได้เคยปฏิบัติต่อเรื่องของตัวมาอย่างนั้น ผิดถูกประการใดเรื่องก็ได้เป็นมาอย่าง
นั้น จึงขอเรียนไว้ตามความจริง

ท่านผู้สนใจอยากทราบความอัศจรรย์ของใจและของพระพุทธรศาสนา กรุณาปฏิบัติจิตภาวนาดูก็จะทราบได้ กรุณาศึกษาจนรู้เรื่องของจิตและสิ่งเกี่ยวกับจิตคืออารมณ์ดี ชั่วต่าง ๆ ซึ่งจิตเป็นผู้สะสมเอาไว้จนมองหาดวงจิตไม่เจอ เต็มไปด้วยสิ่งปลอมแปลงทั้งหลายหุ้มห่อก่อตัวขึ้นมาโดยอาศัยจิตเป็นที่ยึดครองเพื่อตั้งเนื้อตั้งตัว พอตั้งตัวได้แล้วก็ยึดเอาจิตเป็นบ่อของคนใช้ จิตจึงกลายเป็นสิ่งไม่มีคุณค่าในตัวเรา และมักมองข้ามไปว่าสิ่งนั้นดี สิ่งนี้สวยงาม สิ่งนี้ประเสริฐเลิศเลอ นำรักใคร่ชอบใจ ถ้าเป็นของใครผู้หนึ่งประเสริฐมีหน้ามีตามีคนเคารพนับถือและยกย่องสรรเสริญ โดยไม่ทราบว่าใจซึ่งเป็นของประเสริฐแต่ได้ลดฐานะลงไปสรรเสริญกิเลสซึ่งเปรียบกับนักโทษในเรือนจำ กิเลสซึ่งเปรียบเหมือนกองมูตรกองคูถได้รับความยกย่องเสีย ลืมตัวไปใหญ่ อวดอำนาจวาสนาเที่ยววางยาพิษให้คนกินล้มทั้งหงายตายพินาศและเสียผู้คนกลายเป็นคนวิกลจริต ทั้งที่ใจและสติสตั้งยังมีอยู่เพราะพิษของมัน การภาวนาเท่านั้นจะรู้ของดีว่าเป็นของดีของชั่วว่าเป็นของชั่ว ของเทียมว่าเป็นของเทียม ธรรมว่าเป็นธรรม กิเลสว่าเป็นกิเลสได้ดีไม่หลงเสกสรรยกยอบแบบสุมเคา นอกจากจะกำจัดให้พินาศขาดสูญจากใจไปเสียเท่านั้นด้วยหลักภาวนา ท่านผู้สนใจภาวนาตามทางของศาสดาผู้วิเศษจริงโดยไม่ต้องยกยอ ผู้นั้นจะเห็นของจริงอันประเสริฐและของปลอมได้อย่างชัดเจนที่ใจตัวเองก่อนจะเห็นของจริงและของปลอมภายนอก พระพุทธเจ้าจะนิพพานไปนานสักเท่าไร ไม่เป็นปัญหาขัดข้องทางดำเนินเพื่อมรรคผลนิพพานของท่านผู้เป็นสุปฏิบัติตามหลักกรรม กาลสถานที่หรือสิ่งใด ๆ ในโลกไม่มีอำนาจมากั้นทางขวางห้ามมรรคผลนิพพานไว้ได้ นอกจากตัวเองจะกั้นทางตัวเองและเปิดทางเดินของตัวเองโดยทางอริยสัจสี่นี้เท่านั้น มีอริยสัจสี่ที่มีอยู่ในใจของคนนี้และจะเป็นผู้มีอำนาจกั้นทางหรือเบิกทางมรรคทางผลได้ นอกนั้นไม่มีอะไรมีอำนาจ อริยสัจสี่ฝ่ายกั้นทางเพื่อมรรคผลนิพพานได้แก่ ทุกข์กับสมุทัย ถ้าใครสะสมขึ้นมาก ๆ ผู้นั้นมีหวังกั้นทางตัวเองให้เห็นห่างจากมรรคผลนิพพานได้แก่ นิโรธกับมรรค ถ้าใครสะสมขึ้นให้มาก ๆ ผู้นั้นมีหวังเปิดทางตัวเองให้ใกล้ชิดติดกับมรรคผลนิพพานเข้าโดยลำดับจนถึงที่สุดจุดหมายปลายทางได้โดยไม่ต้องหาอะไรมาเปิด เพียงอริยสัจสี่คือ นิโรธกับมรรคนี้ก็พอตัวแล้ว พระพุทธเจ้าและสาวกทั้งหลายทรงบรรลุถึงมรรคผลนิพพานได้ เพราะนิโรธกับมรรคเป็นเครื่องมือดำเนิน มิได้มีสิ่งใดในโลกมาเสริมช่วยเลย จึงควรมั่นใจในสัจธรรมที่เคยให้ความมั่นใจมาแล้วอย่างมั่นเหมาะไม่มีอะไรยิ่งไปกว่า

การแสดงธรรมก็เห็นสมควรแก่กาลเวลา ในอวสานแห่งธรรมขอความสวัสดิมีชัยจงเป็นสมบัติของท่านทั้งหลายโดยทั่วกัน จึงขอยุติการแสดงเพียงเท่านี้

บารมี 10

ท่าน ศील เนกขัมมะ สัจจะ วิริยะ ปัญญา ขันติ เมตตา อริชฐาน อุเบกขาทั้ง 10 อย่างนี้เป็นบารมี 10 อย่าง บารมี แปลว่า ทำให้เต็มไม่บกพร่อง ท่านที่หวังมรรคผลต้องบำรุงบารมีให้ครบถ้วน จนเป็นกิจประจำใจไม่ละเลยเห็นห่างและบกพร่อง ต้องคิด ต้องตรง ประคับประคองไว้เป็นปกติ ดังจะอธิบายไว้พอเข้าใจ

1. ทาน ทานแปลว่า การให้ นักปฏิบัติต้องมีจิตใจจดจ่อเพื่อการให้ด้วยจิตใจที่หวังการสงเคราะห์อยู่เป็นปกติ คิดไว้เสมอด้วยจิตที่ภาคภูมิใจว่า ถ้าการให้ด้วยการสงเคราะห์มีแก่เราเมื่อใด เมื่อนั้นความสบายสุขสันต์จะมีแก่เราอย่างหาสุขอื่นเปรียบมิได้ ในขณะที่ใดท่านมีคนต้องการความช่วยเหลือ แต่เรางดเว้นการให้เสีย จะถึงกับกินไม่ได้นอนไม่หลับ เพราะคิดว่าเราพ่ายแพ้ต่อความตระหนี่ อันเป็น กิเลสตัวสำคัญที่เข้ามาเหนี่ยวรั้งใจ การให้นี้ต้องไม่พิจารณาบุคคลถึงความสภาพและฐานะถือเอาเพียงว่าเขาต้องการความช่วยเหลือเราก็ช่วยตามต้องการ เพื่อเป็นการผ่อนคลายความทุกข์ความขัดข้องของเขา และไม่หวังการตอบแทนใด ๆ ทั้งสิ้น

2. ศील ศीलแปลว่า ปกติ การรักษาอาการตามความพอใจของปกติชนที่มีความปรารถนาอยู่เป็นสุขไม่ยอมให้ใครฆ่า หรือทำร้ายร่างกาย ไม่ต้องการให้ใครมาข่มขู่หรือขู่ข่มขู่ ไม่ต้องการให้ใครมาละเมิดความรักไม่ต้องการฟังคำพูดที่ไร้ความจริง และไม่ต้องการความคลั่งไคล้ด้วยการข่มใจด้วยสุราเมรัยที่ทำให้สติสัมปชัญญะฟั่นเฟือนเมื่อปกติของใจคนและสัตว์เป็นอย่างนี้เราก็ไม่ทำลายปกติของความปรารถนาความพอใจของชาวโลก โดยไม่ละเมิดในสิ่งที่ปกติของจิตใจต้องการ ฉะนั้น ศीलท่านจึงแปลว่า ปกติ คือรักษาอารมณ์ปกติของจิตใจของคนและสัตว์ ไม่ต้องการให้ได้รับความเดือดร้อน

การรักษาศีลก็ต้องรักษาให้เข้าถึงใจ ไม่ใช่รักษาแต่เปลือกที่นักเทศน์บางท่านเคยเทศน์มาท่านเทศน์ว่า ศีลรักษากายกับวาจาให้เรียบร้อยนั้น ไม่เข้าถึงความจริงของศีล การรักษาศีลต้องรักษาอย่างนี้

ไม่ละเมิดบทบัญญัติของศีล คือทำให้ศีลขาด ศีลต่าง ศีลพร้อย และศีล ทะลุด้วยตนเอง ไม่แนะนำให้คนอื่นทำ และไม่ยินดีต่อเมื่อผู้อื่นทำแล้ว ต้องรักษาระดับนี้จึงจะเป็นศีลเพื่อมรรคผล

3. สัจจะ สัจจะแปลว่า ความตั้งใจจริง เราจะไม่อยอมเลิกละความตั้งใจเดิม แม้แต่จะต้องตายก็ตาม

4. วิริยะ วิริยะแปลว่า ความเพียร ความเพียรนี้ต้องมีประจำใจจริง ๆ วิริยบารมี เป็นเครื่องควบคุมใจในเวลาที่จิตใจเกิดความท้อถอย ต้องตัดสิ้นใจบากบั่นไม่พริ้วพริ้งต่ออุปสรรคใด ๆ แม้จะต้องสิ้นลมปราณก็ตามที่ในเมื่อเรานี้เป็นนักเสียสละ แม้แต่ชีวิตจะสูญสิ้นไป เลือดเนื้อจะเหือดแห้งไปก็ตามที่ ถ้ามรรคผลนิพพานที่เราปรารถนาที่ยังไม่ปรากฏเพียงใด เราจะไม่วางความพยายามประพฤติปฏิบัติไป โดยไม่คำนึงถึงอุปสรรค

5. เนกขัมมะ เนกขัมมะแปลว่าการถือบวช หมายถึงการอดในกามารมณ์อย่างท่านที่ทรงพรหมจรรย์โดยตั้งใจไม่ยติในอารมณ์ยั่วเย้าด้วยอำนาจกามฉันทะ คือความพอใจในกามารมณ์ คือไม่นิยมรูปสวย เสียงเพราะ กลิ่นหอม รสเลิศ สัมผัสที่นิ่มนวลและการพ้อนรำขับร้องประโคมดนตรี ด้วยเห็นว่าเป็นภัยใหญ่ของการปฏิบัติเพื่อมรรคผลโดยพิจารณาให้เห็นความเป็นทุกข์ของการที่มีความประสงค์อย่างนั้น ตัวอย่างของคนคู่มีความทุกข์ มีเป็นตัวอย่างตื่นควรพิจารณาค้นคว้าให้เห็นด้วยตนเอง ถ้าทำตลอดกาลไม่ได้ก็ให้ปฏิบัติตัดกามารมณ์เป็นครั้งเป็นคราว จิตจะค่อย ๆ ชินไปจนตัดได้เป็นปกติ

6. ปัญญา ปัญญาแปลว่า ความรู้ ที่เกิดขึ้นจากการพิจารณาพิจารณา แปลว่า ความเฉลียวฉลาดก็ได้ใช้ปัญญาพิจารณาให้เห็นโทษของ ความเกิด ความแก่ ความเจ็บไข้ ความพลัดพรากจากของรักของชอบใจ ให้เห็นตามความเป็นจริงว่าเป็นทุกข์ จนเกิดนิพพิทา ความเบื่อหน่ายต่อการเกิดในชาติภพต่อไปจนกระทั่งได้สังขารเปกขาญาณ คือไม่มีความหวั่นไหวในเมื่อความทุกข์ใด ๆ เกิดขึ้นแก่สังขาร

7. ขันติ ขันติแปลว่า ความอดทนหรืออดกลั้น ต่ออารมณ์ที่เข้ามาช่วยวนให้เกิด ความรัก ความโกรธ ความหลง มีความอดกลั้นอดทนเป็นพิเศษ ไม่ยอมให้อารมณ์ฝ่ายชั่วเข้ามาหักล้างอารมณ์วิปัสสนาญาณได้

8. เมตตา เมตตาแปลว่า ความรักที่ปราศจากความใคร่ด้วยอำนาจกิเลสหมายถึงรักด้วยความปรานีไม่มีอารมณ์ในส่วนของกิเลสเจือปน ทำจิตของตนให้มีความรักอย่างกว้างขวาง แม้แต่คนที่เคยประกาศตนเป็นศัตรูมาในกาลก่อนถ้าเห็นหน้าเข้า เราก็มีจิตใจชุ่มชื้นไม่ลำบาก ไม่มีการอาฆาตจองล้างจองผลาญแต่กลับมีความเมตตาปรานีสงสารหวังสงเคราะห์ให้มีความสุขตามสมควรแก่อัตภาพ

๑. อริษฐาน อริษฐานแปลว่า ความตั้งใจมั่น คือเมื่อตั้งใจไว้แล้วเพียงใด จะไม่ยอมแก้ไขเปลี่ยนแปลงไปจากความตั้งใจเดิมเป็นอันขาด ทั้งนี้หมายถึงตั้งใจไว้ถูกต้องแล้ว แต่ถ้าตั้งใจไว้เดิมผิดพลาด เมื่อพิจารณาทราบแล้ว แก้ไขให้ถูกต้องได้เป็นการเปลี่ยนแปลงแก้ไขให้ตรงตามแนวปฏิบัติ เพื่อมรรคผลไม่เสียอริษฐาน ถ้าผิดแล้วขืนดันทุรังไม่ยอมแก้ไข กลายเป็นมานกิเลส เสียหายใหญ่

10. อุเบกขา อุเบกขาแปลว่า ความวางเฉย หมายถึงต่ออารมณ์ที่เป็นทุกข์และเป็นสุขอันเป็นวิสัยของโลกีย์ คือไม่ยอมยินดียินร้ายต่ออารมณ์ของโลกวิสัย ทำจิตใจให้วางต่ออารมณ์ที่เป็นสุขและทุกข์อันเป็นโลกวิสัยเสีย

บารมีทั้ง 10 อย่างนี้ นักวิปัสสนาญาณต้องมีครบถ้วน แล้วต้องปฏิบัติได้เป็นปกติ ไม่ใช่ท่องจำได้ การปฏิบัติได้ก็ต้องเป็นไปตามความพอใจเป็นปกติไม่ใช่ฝืนใจ ถ้าบังคับใจฝืนใจอยู่ ก็เห็นจะยังนานหน่อยที่จะเข้าถึงมรรคผล ถ้าท่านเห็นว่า การประพฤติตามในบารมี 10 นี้ เป็นปกติธรรมดาไม่มีอะไรหนักใจแล้ว ท่านก็เป็นคนที่ใกล้ต่อมรรคผลผู้หนึ่ง เช่นเดียวกับท่านที่ได้บรรลุมรรคผลมาแล้วนั่นเอง

(คัดมาจากคู่มือปฏิบัติพระกรรมฐานโดยพระมหาวิระ ถาวโร ศิษย์หลวงพ่อบาน วัดบางนมโค อยุทธยา จากหน้า 70-73.)

สัปติสธรรม 7 ประการ

1. รัชมัญญา - ความเป็นคนรู้จักเหตุ
2. อัถัญญา - ความเป็นคนรู้จักผล
3. อัถตัญญา - ความเป็นคนรู้จักตน
4. มัตตัญญา - ความเป็นคนรู้จักประมาณ
5. กาลัญญา - ความเป็นคนรู้จักกาล
6. ปริสัญญา - ความเป็นคนรู้จักชุมชน
7. บุคคลปโรปรัญญา - ความเป็นผู้รู้จักเลือกบุคคล

ทิส 6

1. ปุริตถิมทิส - ทิสเบื้องหน้า ได้แก่ บิดา-มารดา
2. ทักขินทิส - ทิสเบื้องขวา ได้แก่ ครู อาจารย์
3. ปัจฉิมทิส - ทิสเบื้องหลัง ได้แก่ บุตร ภรรยา สามี
4. อุตตรทิส - ทิสเบื้องซ้าย ได้แก่ มิตร
5. กามภูมิติส - ทิสเบื้องต่ำ ได้แก่ ป่าว
6. อุปริมทิส - ทิสเบื้องบน ได้แก่ สมณพราหมณ์

พรหมวิหาร 4 ประการ

1. เมตตา อยากให้ผู้อื่นเป็นสุข
2. กรุณา อยากให้ผู้อื่นพ้นทุกข์
3. มุทิตา ยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี
4. อุเบกขา วางตัวเป็นกลาง

“คนมิใช่หนักแก้ว
อ่าน สดับ รักรูจิต
ดี ชั่ว ถูกถามผิด
รู้ตรีกลิกซึ่งได้”

ควรคิด เป็นบ้าง
หยิ่งได้
จงตรี ตรองดู
แจ่มแจ้งวิจารณ์ญาณ”

ครูเทพ